

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

**Židovské památky v Pardubickém kraji a jejich využití pro rozvoj
cestovního ruchu**

bakalářská práce

Autor: Aneta Švejdová

Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 15.11. 2019

.....

Aneta Švejdová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu RNDr. Mgr. Tomáši Burdovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, ochotu a čas, který věnoval při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je charakteristika židovských památek v Pardubickém kraji a jejich možné využití v rámci cestovního ruchu a jeho rozvoje. První část práce se věnuje problematice kulturního cestovního ruchu, historii židovského osídlení v České republice a významným židovským památkám na našem území. Dále se práce zaměřuje již konkrétně na Pardubický kraj a charakterizuje židovské památky v kraji. Praktická část práce pojednává o cestovním ruchu v Pardubickém kraji a o jeho významných kulturních památkách. Dále se zaměřuje na analýzu vyhodnocených dotazníků, které mají za úkol zjistit, zda mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro rozvoj cestovního ruchu, a které židovské památky jsou v Pardubickém kraji nejnámější.

Klíčová slova

Pardubický kraj, židovské památky, kulturní cestovní ruch

Abstract

The main aim of this Bachelor thesis is to describe Jewish monuments in Pardubice region and its utilization in tourism. The first part of this Bachelor thesis describes basic tourism and geographic terms, history of Jewish settlement in the Czech Republic and famous Jewish monuments. The practical part focuses on tourism in Pardubice region and its famous historical and cultural monuments. The next part of the practical part analyses evaluated questionnaire. The result of this Bachelor thesis is to find out how much potential for tourism Jewish monuments have and which one is the most popular in Pardubice region.

Keywords

Pardubice region, Jewish monuments, Cultural tourism

Obsah

1	Úvod	1
2	Cíl práce a metodika zpracování	2
3	Teoreticko-metodologická východiska.....	3
3.1	Předpoklady cestovního ruchu v České republice	3
3.2	Městský cestovní ruch, kulturní cestovní ruch a kulturní dědictví.....	5
3.3	Vymezení základních pojmů	8
4	Literární rešerše	10
5	Židé a židovské památky	12
5.1	Historie osídlení Židů ve východních Čechách	12
5.1.1	Začátky židovského osídlení na českém území.....	12
5.1.2	Židé na českém území během 17. a 18. století	12
5.1.3	Židé na českém území během 19. a 20. století	13
5.2	Významné židovské památky v České republice	15
5.3	Vybrané židovské památky v Pardubickém kraji	17
5.3.1	Židé v Pardubickém kraji	17
5.3.2	Pardubice	17
5.3.3	Přelouč.....	19
5.3.4	Heřmanův Městec.....	20
5.3.5	Chrudim.....	25
5.4	Další židovské památky v Pardubickém kraji.....	28
5.5	Shrnutí.....	31
6	Praktická část.....	32
6.1	Pardubický kraj	32
6.2	Cestovní ruch v Pardubickém kraji.....	34
6.3	Kulturní cestovní ruch v Pardubickém kraji	35
6.4	Heřmanův Městec	37
6.5	Sběr informací a průběh šetření	38
7	Shrnutí výsledků dotazníkového šetření.....	53

8	Řízené rozhovory.....	54
8.1	Shrnutí řízených rozhovorů.....	56
8.2	Propagační leták a mapa židovských památek v Pardubickém kraji	56
9	Závěry práce a doporučení	58
10	Literatura a zdroje.....	60
11	Přílohy	

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Mapa židovských památek.....	15
Obrázek 2: Židovský hřbitov Pardubice.....	18
Obrázek 3: Židovský hřbitov Přelouč.....	20
Obrázek 4: Synagoga Heřmanův Městec.....	23
Obrázek 5: Židovský hřbitov Heřmanův Městec.....	25
Obrázek 6: Židovský hřbitov Chrudim.....	27
Obrázek 7: Židovský památník Chrudim.....	28
Obrázek 8: Synagoga Luže.....	30
Obrázek 9: Mapa Pardubického kraje.....	32
Obrázek 10: Analýza návštěvnosti turistických cílů Pardubického kraje.....	34
Obrázek 11: Mapa top 10 klasických turistických cílů Pardubického kraje.....	35
Obrázek 12: Kostel sv. Bartoloměje.....	37
Obrázek 13: Propagační leták.....	67
Obrázek 14: Mapa židovských památek v Pardubickém kraji.....	68

Seznam grafů:

Graf 1: Věk respondentů.....	39
Graf 2: Zajímají Vás židovské památky?.....	40
Graf 3: Navštívil/a jste nějakou židovskou památku v ČR?.....	41
Graf 4: Jaký typ židovské památky jste v ČR navštívil/a?.....	42
Graf 5: Byl někdy Pardubický kraj vaším turistickým cílem?.....	43
Graf 6: Navštívil/a jste některou židovskou památku v Pardubickém kraji?.....	44
Graf 7: Jaký typ židovské památky jste v Pardubickém kraji navštívil/a?.....	45
Graf 8: Myslíte si, že mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro cestovní ruch?.....	46
Graf 9: Byla některá židovská památka důvodem Vaší cesty do Pardubického kraje?.....	47
Graf 10: Bylo vybíráno vstupné při návštěvě židovské památky?.....	48
Graf 11: Myslíte si, že jsou židovské památky dostatečně propagovány v Pardubickém kraji?.....	49

Graf 12: Co se Vám líbí na židovských památkách?.....	50
Graf 13: Plánujete návštěvu některé židovské památky v Pardubickém kraji?.....	51
Graf 14: Pokud ano, které?.....	52

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Propagační leták židovských památek

Příloha č. 3: Mapa židovských památek v Pardubickém kraji

Příloha č. 4: Podklad pro zadání bakalářské práce

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá židovskými památkami v Pardubickém kraji a jejich využitím pro cestovní ruch. V Pardubickém kraji se nachází mnoho židovských památek, více či méně zachovalých, které byly navíc ničeny v období nacistického režimu mezi lety 1939-1945. Nezájem o určité skupiny památkových objektů po roce 1948 poznamenal bohužel i židovské stavby v Pardubickém kraji. Do roku 1989 docházelo k jejich další devastaci, udržovány a opravovány byly zásluhou tehdejších dobrovolníků. Nejčastěji se jedná o židovské hřbitovy a synagogy. Bohužel také množství ostatních židovských památek v tomto kraji zaniklo nebo zchátralo. Práce se zabývá jejich historií a návštěvností. Dále je v práci zmíněna historie židovského osídlení v Čechách. Podrobněji jsou zmíněny židovské památky v Chrudimi, Pardubicích, Přelouči a Heřmanově Městci, který je z pohledu židovských památek z těchto měst nejvýznamnější. Teoretická část obsahuje metodiku práce, literární rešerši, stručnou historii Židů na našem území, popis židovských památek v Pardubickém kraji, jejich význam a přehled významných židovských památek v České republice.

Praktická část práce obsahuje charakteristiku Pardubického kraje, významných památek na území kraje, dotazníkové šetření a řízené rozhovory, které jsou zvoleny jako kvalitativní forma výzkumu. Součástí této části práce je vyhodnocení získaných poznatků a následné návrhy na případná zlepšení. Nedílnou součástí práce je fotodokumentace vybraných židovských památek, propagační leták a mapa židovských památek v Pardubickém kraji.

Cílem práce je zjistit, jaký mají židovské památky v Pardubickém kraji význam pro cestovní ruch a jaká je jejich návštěvnost a míra propagace. V neposlední řadě je cílem práce i tvorba propagačního letáku a mapy židovských památek v Pardubickém kraji.

2 Cíl práce a metodika zpracování

Cílem práce je charakteristika židovských památek v Pardubickém kraji a jejich využití v rámci cestovního ruchu. Dalším cílem práce je tvorba propagačního letáku a mapy židovských památek v Pardubickém kraji na základě získaných poznatků.

Pro splnění těchto cílů, je nejprve charakterizováno historické osídlení Židů ve východních Čechách. Charakteristika zahrnuje začátky židovského osídlení na českém území a mapuje 17. až 20. století. Dále práce obsahuje přehled a popis židovských památek v Pardubickém kraji. Teoretická část je zpracována na základě prostudované literatury – knižních publikací zaměřujících se na židovské památky, průvodce, brožury a propagační materiály. Praktická část práce je tvořena dotazníkovým šetřením a kvalitativní metodou výzkumu v podobě řízených rozhovorů s vybranými respondenty. Řízené rozhovory byly zvoleny za účelem získání přesnějších dat od odborníků zabývajících se židovskými památkami a cestovním ruchem.

Další použitou metodou je terénní průzkum ve městech zahrnutých v bakalářské práci a fotodokumentace vybraných zachovalých židovských památek v Pardubickém kraji.

Pro splnění cílů práce byly zvoleny tyto výzkumné otázky:

1. Které židovské památky v Pardubickém kraji jsou nejznámější?
2. Jak se pracuje s židovskými památkami v rámci destinačního managementu?

3 Teoreticko-metodologická východiska

Předpoklady cestovního ruchu jsou podle Páskové a Zelenky (2002, s. 231) souhrnem přírodních a antropogenních aspektů, které vytvářejí předpoklady pro realizaci cestovního ruchu. Lze je dle základní klasifikace členit na lokalizační, selektivní a realizační předpoklady cestovního ruchu. Předpoklady rozvoje cestovního ruchu lze podle Linderové (2013, s. 55) rozdělit na reliéf, klimatické podmínky, čistotu ovzduší, případně stupeň znečištění, hluk, floru a faunu, vodní plochy a toky, minerální prameny, dopravní dostupnost, kulturní a historické zajímavosti, zájem managementu na rozvoji území a další. To vše jsou faktory, podle kterých si návštěvníci volí destinaci. Lokalizační předpoklady podle Linderové (2013, s. 56) tvoří potenciál pro tvorbu produktu cestovního ruchu a určují místo jeho lokalizace. Realizační předpoklady zpravidla umožňují samotnou realizaci cestovního ruchu a zahrnují materiálně technické podmínky rozvoje cestovního ruchu. Selektivní předpoklady, jak uvádí dále Linderová (2013, s. 57), stimulují vznik a rozvoj cestovního ruchu. Patří sem objektivní faktory, jako například politické, demografické, urbanizační a subjektivní faktory, do kterých patří postavení dané země oproti konkurenci, jakou má pověst u vybraných cílových skupin, tedy marketingové a psychologické faktory.

3.1 Předpoklady cestovního ruchu v České republice

Lokalizační předpoklady cestovního ruchu podle Bíny (2002, s. 2) umožňují umístění a rozvíjení aktivit cestovního ruchu v určitém území na základě charakteristik nabídky daného území. Jsou vyjádřeny buď atraktivitou místní přírody nebo místní kulturou, jejími hodnotami a pozoruhodnostmi. Případně oběma zároveň, a to je pro rozvoj cestovního ruchu nejvýhodnější. Česká republika má bohatou historii, a je tak silnou zemí z pohledu nabídky kulturních památek a pamětihodností, za kterými jezdí zahraniční turisté.

Kulturně historické předpoklady odrážejí určitou danost v obci, která je atraktivní pro návštěvníky. Například kulturní památky, sakrální památky, muzea, skanzeny.

Sakrální památky představují podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 67) významný prvek městské i venkovské lokální kultury. Zachycují duchovní vývoj kulturního života a vypovídají o událostech země. Mezi tyto památky patří kláštery, kostely, fary, chrámy, baziliky, katedrály, ale i kříže, boží muka, zvonice nebo kapličky. Umístění těchto památek má vždy svou zákonitost. Kostely bývají umístěny na vyvýšeném místě jako něco vyššího

nad námi, a také z praktického důvodu viditelnosti a slyšitelnosti. Synagogy bývají orientovány na východ směrem k Izraeli. Mezi významné sakrální památky v České republice například patří Katedrála sv. Víta a Bazilika sv. Petra a Pavla v Praze, Bazilika Nanebevzetí Panny Marie v Brně, Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie v Olomouci.

Funerální památky, které souvisejí s pojmem dark tourism, jsou podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 69) představovány zejména hřbitovy, hrobkami, kostnicemi, márnicemi nebo hřbitovními kaplemi, které obvykle leží na okraji obce, na klidném místě. Patří sem například i židovské hřbitovy. V České republice je s pojmem dark tourism nejvíce spojeno **židovské ghetto Terezín**. Ten podle webu památník Terezín (2017) sloužil jako koncentrační tábor pro Židy, kteří byli pronásledováni a od roku 1941 postupně deportováni do Terezína, kde měli být soustředěni, než budou místa vyhlazování na Východě připravena k jejich konečné likvidaci. Terezínskému ghettu velela nacistická komandatura, která dávala rozkazy tzv. židovské samosprávě, která se starala o vnitřní chod tábora. Po určité době byl v jistém smyslu povolen kulturní život, který měl posloužit jako jeden z nástrojů k zastření pravdy o osudu, který byl Židům předurčen. Dalšími známými funerálními památkami v České republice, podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 70), jsou Schwarzenberská hrobka v Třeboni, Barokní hřbitov ve Střílkách na Kroměřížsku a Starý židovský hřbitov v Praze.

Z hlediska přírodních předpokladů je Česká republika atraktivní díky rozmanitému povrchu na malé rozloze. Nachází se zde skalní města, pohoří, krasové oblasti. Podnebí je mírné, díky střídání čtyř ročních období je zde aktivní letní i zimní cestovní ruch. Nachází se zde množství vodních ploch určených k rekreaci. V České republice je rozvinutý lázeňský cestovní ruch díky množství minerálních pramenů. Významnou složkou cestovního ruchu ČR jsou návštěvy rezervací, národních parků a přírodních oblastí, jako je národní park Šumava, Krkonoše, České Švýcarsko, propast Macocha a Moravský kras.

Z hlediska kulturně-historických předpokladů je cestovní ruch soustředěn do historických měst, ve kterých převažuje kulturní cestovní ruch a městský cestovní ruch. Pro zahraniční turisty je stále nejoblíbenější trojice měst Praha, Kutná Hora a Český Krumlov. Z hlediska židovských památek je nejvíce navštěvováno Pražské židovské město a Třebíč. v Pardubickém kraji pak Heřmanův Městec. Zahraniční turisté navštěvují židovské památky v České republice kvůli jejich historii, spojení s druhou světovou válkou, nebo protože zde žili jejich předci, kteří během války emigrovali.

Selektivní předpoklady

Česká republika podle Kupra (2013) patří mezi politicky stabilní země bezpečné pro cestování, nejsou zde obvyklé teroristické útoky jako v jiných evropských zemích. Jedná se o ekonomicky vyspělou zemi. Díky celkové bezpečnosti a stabilitě si k návštěvě židovských památek vybírají Českou republiku například turisté z Izraele.

Realizační předpoklady

Jak uvádí Kupr (2013), dle dopravy disponuje Česká republika hustou dopravní sítí, která však vyžaduje na mnoha místech opravy a investice. Letecká doprava slouží hlavně k mezinárodní přepravě. Železniční je převážně na dobré úrovni a patří mezi nejhustší železniční sítě na světě. Česká republika disponuje poměrně dobrou sítí meziměstské a městské dopravy. Množství ubytovacích a stravovacích zařízení stále vzniká s rostoucí poptávkou, vznikají tak nové ubytovací možnosti pro turisty, kteří se rozhodnou navštívit i nějakou historickou památku, která není přímo umístěna ve větším městě, kde je více ubytovacích zařízení. Židovské památky, které se nachází v menších městech a obcích, tak může díky vzniku nových ubytovacích a stravovacích zařízení navštívit i větší počet zahraničních turistů.

3.2 Městský cestovní ruch, kulturní cestovní ruch a kulturní dědictví

Městský cestovní ruch podle Vystoupila, Kotíkové a kol. (2017, s. 12) je dnes jednou z hlavních forem cestovního ruchu a je důležitou součástí mezinárodního cestovního ruchu. Města v posledních letech přitahují stále větší pozornost turistů. Zahraniční návštěvníci se již nezaměřují pouze na nejznámější města, ale svoji pozici na trhu nacházejí i města druhého řádu, a tak více turistů objevuje i historické památky, například ty židovské, které se kromě Prahy obvykle nacházejí právě v menších městech. Městský cestovní ruch je často situován kolem známých památek. Nabídku městského cestovního ruchu, jak uvádí dále Vystoupil, Kotíková a kol. (2017, s. 34), tvoří především unikátní kulturně-historické památky, městská architektura, parky, muzea, divadla, ale také sportovní či kulturní akce, sportovní a rekreační zařízení a tematické parky. Součástí nabídky městského cestovního ruchu jsou zařízení, která poskytují služby návštěvníkům měst, a to stravovací, ubytovací, informační a další zařízení. V poslední době jsou významnou součástí nabídky městského cestovního ruchu nákupní možnosti daného města. V České republice má městský cestovní ruch významnou roli.

Kulturní cestovní ruch podle Vystoupila, Kotíkové a kol. (2017, s. 70) je možné definovat jako formu cestovního ruchu, kdy jsou účastníci motivováni především možností poznávat kulturní dědictví dané země a jejích rezidentů. Je to významný typ cestovního ruchu spojeného s městským prostředím a jsou to cesty, jejichž dominantním motivem je poznání a prožitek kultury. Průkazným indikátorem vzrůstajícího významu kulturního cestovního ruchu jsou údaje o stále rostoucí návštěvnosti kulturních zařízení, památek a akcí. Kulturní cestovní ruch přispívá k rozvoji intelektuální, emociální a morální úrovně a plní i výchovně-vzdělávací funkci. Je tvořen například historickými městy, hrady, zámky a sakrálními památkami.

Podstatnou roli v kulturním cestovním ruchu ČR tvoří památky UNESCO, kterých je aktuálně 14.

Dle webu Unesco czech (2019)

- **Český Krumlov – historické centrum**
- **Telč – historické centrum**
- **Praha – historické centrum**
- **Žďár nad Sázavou – Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře**
- **Kutná Hora – historické centrum, Chrám sv. Barbory, Katedrála Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci**
- **Lednicko-Valtický areál**
- **Holašovice – vesnická rezervace**
- **Kroměříž – zahrady a zámek**
- **Litomyšl – zámek a zámecký areál**
- **Olomouc – Sloup Nejsvětější Trojice**
- **Brno – Vila Tugendhat**
- **Třebíč – Židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa**
- **Kladruby nad Labem – hřebčín**
- **Hornická kulturní krajina Erzgebirge/Krušnohoří (s německým Saskem)**

Významnou kulturní památkou, z hlediska židovských památek v České republice, je **Třebíč**, která je zároveň na seznamu památek UNESCO. Podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 132) představovala v minulosti významné středisko židovské kultury a dochovaná židovská čtvrť tak zahrnuje radnici, školu, špitál, rabinát, Přední a Zadní synagogu, chudobinec a 120 z původních 124 domů. K židovské čtvrti patří podle webu Třebíč (2019)

rozsáhlý židovský hřbitov s 11000 hroby a 3000 kamennými náhrobky, na kterém je památník obětí 1. světové války a památník obětí holocaustu. Židovská čtvrť v Třebíči je zároveň jediným dokladem židovské kultury zapsané na seznamu UNESCO mimo Izrael. Pro čtvrť jsou typické úzké uličky mezi domy, romantická náměstíčka, verandy a balkony. Zadní synagoga slouží v současné době jako výstavní a koncertní síň. Dům Seligmanna Bauera slouží jako židovské muzeum. Expozice muzea představuje bydlení židovské rodiny v meziválečném období.

Dalším významným centrem židovských památek a kulturní památkou je **Pražské židovské město**, známé také jako Josefov. Jedná se dle webu Praha (2019) o Maiselovu synagogu, Španělskou synagogu, Pinkasovu synagogu, Klausovou synagogu, Staronovou synagogu, Vysokou synagogu. Dále sem patří Židovská radnice a Starý židovský hřbitov, na kterém je pohřben například náboženský učenec a pedagog rabi Löw, s jehož postavou je spojena pověst o vytvoření umělé bytosti – golema. Židovské muzeum v Praze a jeho expozice jsou zřejmě nejnavštěvovanější židovskou památkou mimo Izrael. Muzeum vzniklo v roce 1906 za účelem záchrany alespoň části památek, které by jinak zmizely při bourání židovského ghetta. Dnes je muzeum také připomínkou holocaustu.

Mezi nehmotné památky v České republice zapsané na seznam světového dědictví UNESCO patří:

- **Slovácký Verbuňk**
- **Sokolnictví**
- **Masopust**
- **Jízda králů**
- **Loutkářství**
- **Modrotisk**

Kulturní dědictví je podle Patočky a Heřmanové (2008, s. 50) souhrnem hmotných a nehmotných hodnot, děl a kulturních vztahů, které vznikly v minulosti, ale svým významem přispívají k vytváření současných kulturních a společenských hodnot. Jedná se o soubor norem, kulturních vzorů a idejí, které se předávají z generace na generaci, jako specifický typ dědictví. Kulturním dědictvím České republiky jsou například památky UNESCO. Nemateriální dědictví jsou tradice a zvyky, například Svatomartinské slavnosti a dušičky.

3.3 Vymezení základních pojmů

Historická památka

Podle Páskové a Zelenky (2002, s. 104) se jedná o artefakt vztahující se k dějinám území, významným osobnostem či událostem. Památkami podle Horáčka (2015, s. 12) rozumíme výtvořiny, které zasluhují, aby se o ně pečovalo speciálním způsobem. Místo výrazu památka se často používá výraz dědictví a k oběma bývá přiřazován přívlastek kulturní, tím se mají odlišit lidské výtvořiny od těch přírodních. Výraz dědictví má v zásadě stejný význam jako výraz památka, je ale z jazykového hlediska vhodnější pro případy, kdy se památková péče zabývá něčím jiným než hmotnými objekty tzv. nehmotným kulturním dědictvím.

Židovské památky

Jsou podle Páskové a Zelenky (2002, s. 336) atraktivita cestovního ruchu vytvořené lidmi spojenými s projevy židovské kultury. Židovské památky byly často v minulosti spojeny s projevy kulturní a národnostní nesnášenlivosti. Mezi nejvýznamnější židovské památky patří synagogy a židovské hřbitovy. Jsou motivací pro kulturní a religiozní cestovní ruch. Některé židovské památky mají orientální maurské prvky, například Španělská synagoga a Jeruzalémská synagoga v Praze. V novorománském slohu je postavena například synagoga v Heřmanově Městci. V klasicistním slohu je postavena synagoga v Luži.

Synagoga

Je stavba, kde se Židé shromažďují za účelem společných bohoslužeb. Je orientována směrem k Jeruzalému. Synagogy jsou vybaveny schránkou pro uchování tory – první knihy Starého zákona a věčným světlem. Uprostřed je stupeň se čtenářským pultem. (2002, s. 284) Největší synagoga v České republice je Velká synagoga v Plzni a zároveň je druhou největší na světě. V Praze jsou k vidění synagogy Staronová, Vysoká, Maiselova, Jeruzalémská a Španělská. V Třebíči je možné navštívit Přední a Zadní synagogu. V Pardubickém kraji jsou navštěvované synagogy v Luži a Heřmanově Městci.

Religiózní cestovní ruch

Jedná se o náboženský cestovní ruch, cestování za účelem návštěvy obřadů a poutí. Například putování do Mekky, Jeruzaléma. Hlavním motivem účastníků je tedy návštěva religiálních památek, a to kostelů, hřbitovů, poutních míst, katedrál a dalších. (2002, s. 250)

Atraktivita cestovního ruchu

Též turistická atraktivita, je to zajímavá součást přírody, sportovní, kulturní nebo společenský objekt či událost přitahující účastníky cestovního ruchu. Lze je dělit na hmotné – přírodní úkazy, historické objekty, jako jsou kostely, synagogy, hrady, zámky a nehmotné – genius loci a různé společenské události, festivaly, tematické parky. Dále na přírodní a společenské. (2002, s. 26)

Destinační management

Destinační management je soubor technik, opatření a nástrojů používaných při plánování, organizaci, komunikaci, rozhodovacím procesu a regulaci cestovního ruchu v dané lokalitě. Výsledkem jsou udržitelné produkty cestovního ruchu. Součástí je návštěvní management. (2002, s. 60) Destinační management židovských památek se věnuje propagaci židovských památek, jejich údržbě a dalšímu plánování v oblasti jejich rozvoje.

4 Literární rešerše

Množství literatury zabývající se židovskými památkami je celkem velké. Nejvíce literatury je obecného charakteru, zabývající se židovským osídlením, jejich tradicemi, judaismem. Knih zaměřených pouze na židovské památky je také dost. Konkrétně na Pardubický kraj je již literatury méně.

V práci byly použity především tištěné zdroje z knihovny v Heřmanově Městci, Vědecké knihovny v Hradci Králové a knih půjčených z informačního centra v Heřmanově Městci.

Internetové zdroje pochází z webových stránek obcí a památek.

Stěžejními literárními zdroji jsou knihy:

- Renáta Růžičková a Alžběta Langová.

Stopy Židů v Pardubickém kraji: Traces of the Jews in the Pardubice Region

RŮŽIČKOVÁ, Renáta a Alžběta LANGOVÁ. Stopy Židů v Pardubickém kraji: Traces of the Jews in the Pardubice Region = Ekvot ha-jehudim be-machoz Pardubice. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2006. ISBN 80-86967-04-2.

Jedná se o knihu dvou historiček Renáty Růžičkové a Alžběty Langové, které v knize zmiňují všechny židovské památky v Pardubickém kraji, dále osídlení Židů v Pardubickém kraji a nechybí ani fotodokumentace. Kniha je psaná ve třech souběžných sloupcích v jazycích českém, anglickém a novohebrejském.

- Blanka Rozkošná a Pavel Jakubec.

Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech

ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC. Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech = Jewish monuments in Bohemia : history and monuments of the Jewish settlement in Bohemia. Brno: ERA group, 2004. ISBN 80-86517-64-0.

Rozsáhlá kniha typu průvodce představující židovské památky Čech. Představuje jak židovské osídlení, tak 300 abecedních hesel konkrétních lokalit. Seznamuje s problematikou architektury židovského osídlení. Publikace také uvádí nově objevené nebo neznámé objekty.

- Jaromír Kabeláč

Židé a židovské památky v Heřmanově Městci.

KABELÁČ, J. Židé a židovské památky v Heřmanově Městci. 2. vyd. Heřmanův Městec : Společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci, 1992. 12 s. ISBN neuvedeno.

Kniha zaměřující se pouze na památky v Heřmanově Městci a historii osídlení Židů v tomto městě. Popisuje začátky židovského osídlení v Heřmanově Městci, jeho postupný vývoj přes druhou světovou válku až po téměř zánik židovského osídlení.

- Luděk Štěpán, Renáta Růžičková a Ivo Šulc

Chrudimsko: ztracené i zachráněné poklady.

ŠTĚPÁN, Luděk, Renáta RŮŽIČKOVÁ a Ivo ŠULC. Chrudimsko: ztracené i zachráněné poklady. Chrudim: Státní okresní archiv v Chrudimi, 2003. Archa, 9. ISBN 80-902257-8-0.

Kniha zaměřující se na Chrudimsko. Konkrétně popisuje sídelní krajinu, vesnická sídla, lidovou architekturu, osudy církevních památek Chrudimska a Železných hor a úděl židovských památek v Hlinsku, Chrudimi, Zájezdci, Přestavlkách, Hoješíně, Dřevíkově, Hroubovicích, Luži a v Heřmanově Městci. Popisuje lidové zemědělské stavby jako Selský dvůr, sýpky, stodoly, sklepy. Dále panské stavby v proměnách času, a to zámky a hospodářské stavby a začátky skanzenu na Veselém Kopci.

- Jan Heřman

Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě

HEŘMAN, Jan. Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě. Brno: Rada židovských náboženských obcí, 1980.

Jedná se o knihu z roku 1980 zaměřenou na židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě. Popisuje židovské hřbitovy, které se dochovaly. Obsahuje stručné představení, charakteristiku a historii židovského osídlení. Je katalogového formátu a židovské hřbitovy jsou řazeny abecedně. Druhá polovina knihy je věnována fotografiím a na konci je ještě přiložena mapa České republiky s vyznačenými židovskými hřbitovy.

5 Židé a židovské památky

5.1 Historie osídlení Židů ve východních Čechách

5.1.1 Začátky židovského osídlení na českém území

Jak uvádí Růžičková a Langová (2006, s. 8) židovské osídlení východních Čech mělo v dějinách tohoto území významnou hospodářskou a kulturní roli. Přestože se vždy jednalo o komunitu menšinovou, zapsali se Židé, kteří zde žili, nesmazatelně do dějin těchto obcí. Židovské osídlení Čech a Moravy se datuje od středověku. Na českém území jsou nejstarší trvale usazení Židé doloženi od 10. století. Dále Růžičková a Langová uvádějí (2006, s. 9), že od počátku se tato menšina musela potýkat s ústrky a omezeními od křesťanů i státní moci. Střídala se období relativního klidu s vybíjením a vyháněním za hranice země. Zásadními se stala nařízení o oddělení bydlení od křesťanů a vzniku takzvaných ghett. Následoval zákaz práce v zemědělství, vykonávání většiny řemesel a povinnost nošení zvláštního označení sloužícímu k okamžitému rozlišení od křesťanů. Tato označení se lišila, dnes již není možné určit, jaká se používala v Pardubickém kraji. Tato pravidla definitivně oddělila židovskou komunitu a začaly vznikat židovské ulice, čtvrti a hlavní obživou Židů se stal obchod.

5.1.2 Židé na českém území během 17. a 18. století

Dle Růžičkové a Langové (2006, s. 11) během 17. století počet Židů v českých zemích stoupl z důvodu migrace z východu (Polsko, Bělorusko, Litva, Ukrajina) i z Dolních Rakous a Uher, odkud prchali Židé před Turky. Roku 1724 bylo provedeno sčítání Židů, z něhož vycházela pozdější nařízení. Byl stanoven maximální počet židovských rodin, a to na 8541 a oženit se směl jen nejstarší syn v rodině. Domy Židů musely být soustředěny dostatečně daleko od kostela a poutních míst.

Josef II. byl prvním panovníkem, který začal s uvolňováním protižidovských zákonů. Zrušil nošení zvláštního označení, zakládal takzvané normální školy, ve kterých se vyučoval i úřední německý jazyk a povolil studium na všech školách s výjimkou studia teologie na pražské univerzitě. Stejný zdroj dále uvádí (2006, s. 12), že nyní se Židé mohli věnovat i řemeslům a zemědělské činnosti.

Nejvyšší počty Židů byly na našem území ve městech kolem roku 1900, stejně tak i v dnešním Pardubickém kraji. Dle Růžičkové a Langové (2006, s. 13) Dochází ke změnám ve vnitřní židovské organizaci. Z venkovských center se Židé přesouvají do měst. Jednalo se o pomalý proces například v Heřmanově Městci obec zůstala, i když zde počet Židů značně poklesl a v přidružené Chrudimi naopak stoupl. Jak uvádí Růžičková a Langová (2006, s. 14) přestože byli přímo podřízeni panovníkovi, vrchnost je na svých panstvích podporovala, protože z jejich podnikání měla také užitek. V Heřmanově Městci pomáhala tamní vrchnost obcházet nepříjemná úřední nařízení. V té době zde žilo až 850 Židů. Typická je zde řadová zástavba domů, jejich stísněnost a často i jeden dům patřil více majitelům. Na rozdíl od křesťanských domů se ty židovské označovaly římskými číslicemi a na mapách byly křesťanské domy označeny křížem a židovské domy hvězdou.

5.1.3 Židé na českém území během 19. a 20. století

Podle Růžičkové a Langové (2006, s.16) Židé nabyli ve druhé polovině 19. století občanskou rovnoprávnost a začali se angažovat v průmyslu, velmi často v textilním. Například Taussigovy závody v Hlinsku, brněnská textilka Schindler a Stein v Chrudimi, Wertheimerův lihovar v Pardubicích a další.

Jak uvádí Rozkošná a Jakubec (2004, s. 12) nejlepším obdobím k rozvoji nejrůznějších aktivit měli Židé v Čechách v období první Československé republiky, která uznávala židovskou národnost. Tehdy se mohli Židé uplatňovat i v politice a jejich Židovská strana získala ve volbách 1929 a 1935 po dvou parlamentních křeslech v Národním shromáždění. Nejznámějším politikem židovského původu té doby byl Adolf Stránský, zakladatel Lidových novin.

Dále stejný zdroj (2004, s. 13) uvádí, že po připojení pohraničí k německé říši, po Mnichovské dohodě, ztratilo tamních 25 000 Židů občanská práva. Začali se stěhovat do vnitrozemí nebo do zahraničí. Během Křišťálové noci z 9. na 10. listopadu 1938 bylo v pohraničí vypáleno mnoho synagog a obchodů. Stejně tak mnoho židovských hřbitovů bylo zdevastováno. Po vyhlášení Protektorátu byla vydána opět nařízení omezující Židy. Následovalo úplné vyřazení Židů z hospodářského života a další snahy o izolaci Židů. Rozkošná a Jakubec (2004, s. 14) dále uvádí, že se již nesměli volně stěhovat, cestovat,

vzdělávat a od září 1941 museli být všichni Židé starší šesti let označeni Davidovou hvězdou s nápisem Jude.

Konečným cílem nacistů bylo, jak již víme, Židy vyvraždit. Čeští Židé byli poprvé vysláni do transportů v říjnu a listopadu roku 1941. V listopadu 1941 byl zřízen koncentrační tábor v Terezíně. Od té doby byli čeští Židé odváženi nejprve do Terezína a posléze do dalších pracovních a koncentračních táborů na východě, kde většina z nich podle Rozkošné a Jakubce (2004, s. 14) zemřela.

5.2 Významné židovské památky v České republice

Jak uvádí web Kehilaprag (2019) žijí Židé v českých zemích více než tisíc let. Od svého příchodu vytvořili společenství na mnoha místech v Čechách i na Moravě. Ačkoliv to nebyla příliš početná komunita, její kulturní vliv byl velký. Udržovali své tradice a zvyky po celá staletí, o čemž svědčí mnoho židovských památek po celé České republice. Dochovalo se několik set židovských hřbitovů, 200 synagog, z nichž jedna v Brně a dvě v Praze slouží stále k bohoslužbám. Nejzachovalejší židovská čtvrť se nachází v Třebíči a je zapsána na seznamu památek UNESCO. Od roku 1906 je v Praze otevřeno Židovské muzeum s rukopisy, knihami a uměleckými předměty a v Terezíně je otevřená stálá expozice Muzeum Ghetta.

Obr. 1 Mapa židovských památek
Zdroj: TURNOV (2019)

Mezi nejvýznamnější židovské památky v České republice patří podle webu Kudy z nudy (2019) **Pražské židovské město** se Staronovou synagogou, Starým židovským hřbitovem a Židovským muzeem. Stále muzejní expozice nabízí Maiselova synagoga, Španělská synagoga, Pinkasova a Klausova synagoga. Dále Nový židovský hřbitov, Jubilejní jeruzalémská synagoga, která je zároveň nejmladší a největší synagogou pražské židovské obce.

Kudy z nudy (2019) dále uvádí, že další zajímavé židovské památky lze nalézt v řadě měst a obcí, kde mnohé z nich slouží jako koncertní síně či muzea. Unikátní Šachová synagoga je **v Holešově**, **v Plzni** je Velká synagoga, která je největší v České republice, druhou největší v Evropě a třetí největší na světě. Důležité je zmínit **Židovskou čtvrť v Třebíči**. Historii této čtvrti dokumentuje expozice v Zadní synagoze a Dům Seligmanna Bauera. Je tu i židovský hřbitov, který lze navštívit. Další soubory židovských památek se dochovaly **v Boskovicích a Mikulově**, kde lze navštívit zbytky starého mikulovského ghetta, synagogu, židovský hřbitov a vzácnou středověkou mikvy.

Připomínkou druhé světové války se stalo město **Terezín**. Pro občany židovského původu sloužilo několik let jako internační tábor a přestupní stanice na cestě do vyhlazovacích táborů. Historii připomíná památník Terezín a řada expozic. Je zde Muzeum Ghetta, Magdeburská kasárna, kostel Vzkříšení Páně, židovský hřbitov a Malá pevnost, která fungovala jako věznice pražského gestapa.

5.3 Vybrané židovské památky v Pardubickém kraji

5.3.1 Židé v Pardubickém kraji

Nejstarší zmínka o Židech na území Pardubického kraje podle Růžičkové a Langové (2006, s. 23) pochází z roku 1490 a podle této zmínky se první Žid v Pardubickém kraji usadil v roce 1507. Židovská komunita se tu rozvíjela až do chvíle, kdy královská komora vydala nařízení, které povolovalo pobyt na panství pouze 14 židovským rodinám, a to alespoň půl míle od města. Do druhé poloviny 18. století byly počty Židů regulovány.

Na počátku 20. století bylo v Pardubicích evidováno 487 osob židovského vyznání a počet nadále mírně stoupal. Podle sčítání lidu z roku 1930 žilo ve městě 518 židovských obyvatel. Během 2. světové války bylo do Terezína vypraveno z Pardubicka a Chrudimska celkem 1256 osob. Po konci války se vrátilo, z Pardubického okresu, pouze 39 osob.

5.3.2 Pardubice

Růžičková a Langová uvádí (2006, s. 25), že Židé v Pardubicích nikdy nežili v ghettu. První poddaný židovského vyznání koupil dům v Bartolomějské ulici. Dále existují doklady o Židech z dnešní ulice Labské, sv. Anežky české a z třídy Míru. Podle Růžičkové a Langové (2006, s. 26) růst židovského osídlení v Pardubicích souvisel i s rozvojem průmyslu. Jednalo se například o petrolejovou rafinerii, lihovar či automatické mlýny. Židé stáli i u zrodu pardubických perníkáren a textilní továrny. Rovněž zde vzniklo několik židovských spolků, jako například spolek židovských paní a dívek. Dále, podle stejného zdroje (2006, s. 27) si v roce 1867 Židé v Pardubicích vystavěli na Zeleném Předměstí obecní dům, ve kterém byla umístěna modlitebna a později také škola. V blízkosti tohoto domu byla postavena v letech 1879-1880 synagoga.

Synagoga

Synagoga v Pardubicích byla postavena podle Růžičkové a Langové (2006, s. 27) na nároží tříd 17. listopadu a Palackého. Postavena byla v pseudorománském slohu podle projektu slatiňanského architekta Františka Schmoranze. Byla vybavena lavicemi, galerií pro ženy

nad vstupní částí a později také varhany. Dále Růžičková a Langová uvádí (2006, s. 28), že po 2. světové válce byla využívána jako městská galerie, následně ale byla v letech 1958-1959 zbořena spolu se sousedním obecním domem. Od roku 1992 je na Domě služeb v Pardubicích odhalena pamětní deska připomínající synagogu.

Židovský hřbitov

Růžičková a Langová uvádí (2006, s. 28), že pozemek pro hřbitov prodal pardubickým Židům Jan Vorel Kolínský v roce 1624. Plocha hřbitova byla postupně rozšiřována v letech 1762, 1806 a 1837, přesto již brzy nebylo místo pro nové hroby. Tento starý hřbitov nebyl používán od roku 1883. Ve stejném roce došlo také k založení nového hřbitova na tehdejším předměstí Jesničanky.

Náhrobky ze starého hřbitova byly podle Fiedlera (1992, s. 119) přeneseny na hřbitov nový. Nejstarší přenesený náhrobek je z roku 1739. Jsou zde pohřbeni například významný organizátor českožidovského hnutí a publicista Viktor Vohryzek, básník a překladatel Stanislav Schulhof.

Obr. 2 Židovský hřbitov Pardubice
Zdroj: Aneta Švejdová (2019)

5.3.3 Přelouč

Dle Růžičkové a Langové (2006, s. 31) pochází doklady o přítomnosti židovského obyvatelstva v Přelouči až z období po třicetileté válce. Vedení města tehdy nebylo nakloněno obchodnímu podnikání Židů, a proto sortiment zboží, se kterým mohli obchodovat byl značně omezen. Zároveň jim městská rada zakazovala vlastnit nemovitost, a tak měli domy pouze v pronájmu. Dále bylo podle Růžičkové a Langové (2006, s. 32) důležitým milníkem pro židovskou komunitu založení židovského hřbitova v roce 1680. Nejvíce Židů žilo v Přelouči v druhé polovině 19. století, kdy se jim i dařilo nejlépe. V té době žilo ve městě 75 Židů. V roce 1939 se stala židovská náboženská obec terčem fašisticky orientovaných útoků.

Synagoga

Novorománská synagoga byla dle Rozkošné a Jakubce (2004, s. 332) postavena v letech 1860 až 1861 jako náhrada za starší modlitebnu zřízenou kolem roku 1800. Synagoga sloužila židovské náboženské obci do roku 1937. Od tohoto roku ji převzala církev československá husitská, která ji v roce 1946 koupila i se sousedním domem, který dříve sloužil jako židovská škola. Oba objekty církev zrekonstruovala.

Židovský hřbitov

Židovský hřbitov z roku 1681, který se nacházel 2 kilometry od města byl zrušen v roce 1874 a na jeho ploše není bohužel dochovaný ani jeden náhrobek. Roku 1887 byl dle Růžičkové a Langové (2006, s. 333) založen nový hřbitov. Dochovalo se zde kolem 20 náhrobků z let 1890–1922 a několik podstavců a obrubníků. V minulosti byl nový hřbitov silně devastován a plánovalo se i jeho zrušení, nicméně po roce 1998 byla plocha hřbitova vyčištěna a náhrobky vztyčeny. Fiedler (1992, s. 68) uvádí, že na tomto novém hřbitově se nachází hrob 9 vězňů, kteří se stali oběťmi transportu z Osvětimi v lednu 1945.

Obr. 3 Židovský hřbitov Přelouč
Zdroj: Aneta Švejdvová (2019)

5.3.4 Heřmanův Městec

Dle Kabeláče (1998, s. 1) starou ulicovou ves zvanou Mrdice dal přebudovat v městečko Heřmanův Městec její majitel Heřman z Mrdic kolem roku 1280. Mezi prvními osadníky Heřmanova Městce byli i Němci. Němci v té době byli nazýváni i Židé, tudíž je možné, že sem první Židé přišli již koncem 13. století. Na počátku 15. století existovalo židovské osídlení v Heřmanově Městci již zcela prokazatelně a v roce 1570 zde žilo 10 rodin. Židovská náboženská obec byla na tomto území již v této době nebo nedlouho poté. Heřmanův Městec byl pro Židy velmi perspektivní svou polohou. Procházela tudy totiž silnice spojující Prahu s Moravou a Čáslav s Chrudimí. Konaly se zde trhy, vyráběly různé předměty. Prosperovalo tu zemědělství i řemeslo. Židé, kteří žili v Heřmanově Městci měli v tomto městě dobré obchodní možnosti, nicméně museli odvádět držitelům panství určitý roční plat a byli tak pro vrchnost určitým zdrojem příjmu. Za tento plat jim byla poskytnuta ochrana. Nejčastěji se Židé živili podomním obchodem s plátnem, vlnou, kůžemi, peřím, a zvláště pak půjčováním peněz především okolní šlechtě. Obdělávat půdu a provozovat řemesla jim nebylo dovoleno. Později směli vyrábět lihoviny, pouze však v panských službách. Počet Židů neustále rostl. Největší vzestup je zaznamenán po Tricetileté válce, kdy

hrabě Špork povolal k osídlení Němce, což znamenalo převážně Židy. Největší počet Židů je zaznamenán v Heřmanově Městci v roce 1849, kdy zde žilo 800 Židů. Od této doby počet židovských obyvatel klesal. V roce 1900 jich zde žilo pouze 240. Německá okupace učinila konec Židům v Heřmanově Městci i v celých Čechách.

Kabeláč (1998, s. 2) dále uvádí, že židovská osada v Heřmanově Městci byla z počátku malá, neustále se však rozrůstala. Židé zde měli vyhrazenou ulici Judangasse, dnes zvanou Kosteleckou. Z počátku byla tato ulice oddělena od města branou. V roce 1623 došlo k dalšímu z velkých požárů, kdy vyhořelo téměř celé město. Potom, v době panství hrabat Šporků, byli Židé v Heřmanově Městci přesunuti do ulice Pardubické, která byla následně zvaná jako ulice Židovská. Šporkové dali Židům povolení i k výstavbě nové synagogy a rozšíření hřbitova. Vzniklo celé židovské město, kde byla vedena zvláštní kniha městská. Židovské město mělo vlastní samosprávu, vlastní číslování domů, lékaře, košera, policii, obecní radu a další. Sídli zde i krajský rabín. Z židovského města se ale stalo ghetto díky nařízení o izolaci Židů. Ghetto se uzavíralo večer a otevíralo ráno. V noci se nesměli Židé vyskytovat nikde jinde ve městě. Bydlet směli pouze v ghettu, v panské části Příbylov nebo v blízké vsi Chotěnicích. Zřízením ghetta zanikla jejich samospráva a od této doby byli Židé podřízeni vrchnosti ve věcech soudních i vojenských. Roku 1848 dochází ke zrušení poddanství a z ghetta se stává židovská městská čtvrť.

Židovská německá škola

Podle Růžičkové a Langové (2006, s. 38) byla židovská německá škola v Heřmanově Městci založena v roce 1855, do této doby se židovské děti vyučovaly v soukromých domech. Škola byla vystavěna v sousedství synagogy a veřejnou se stala v roce 1870. Od té doby ji mohly navštěvovat i katolické děti. Časem dokonce počet katolických dětí přerostl počet těch židovských, a tak musel být ustanoven katolický vedoucí školy. Roku 1896 byla založena česká měšťanská škola a počet dětí v židovské klesl a německá národní škola musela být zmenšena na jednotřídku. Roku 1908 byla škola nakonec zrušena pro nedostatek žáků. Nyní prostory slouží jako galerie Cyrany, ve které je možné si prohlédnout sbírku obrazů, plastik a kreseb východočeských malířů a sochařů 20. století. K vidění jsou zde díla Františka Kupky, Bohumila Kubišty, Jana Zrzavého nebo Jana Kotíka.

Synagoga

První synagoga byla dle Rozkošné a Jakubce (2004, s. 140) doložena roku 1660 a přestavěna kolem roku 1728 nebo 1760. Růžičková a Langová (2006, s. 40) uvádí, že v polovině 19. století přestala Židům stačit i relativně nová synagoga. Problémem byl nedostatek míst k sezení a o některých svátcích se nevešli věřící ani do budovy. K přestavbě synagogy došlo v roce 1870 podle slatiňanského stavitele Schomoranze staršího, který budovu přestavěl do dnešní novorománské podoby. Synagoga byla užívána až do roku 1940, kdy byla zdejší židovská náboženská obec zrušena a po válce již nebyla obnovena. Synagoga sloužila různým účelům, V roce 1947 koupila objekt Českobratrská církev evangelická. V budově rabínského domu byla modlitebna a v prostorách synagogy skladiště. Zařízení synagogy bylo zlikvidováno a uvažovalo se dokonce i o demolici celé synagogy. Nakonec byla uchráněna, nicméně v 80. letech 20. století podlehla demolici většina domků bývalého židovského ghetta. Roku 1986 koupilo synagogu město.

Dále Růžičková a Langová (2006, s. 41) zmiňují rok 1989, kdy se po revoluci na popud syna místní Židovky, která přežila holocaust, vytvořila Společnost ochránců židovské kultury, která začala usilovat o ochranu židovských památek. Koncem 90. let se podařilo získat prostředky na rozsáhlou rekonstrukci synagogy podle plánů z roku 1870. Byly provedeny repliky sedadel, zrekonstruována výmalba a okenní vitráže, byla zde nově rozvedena elektrina a vytápění, aby mohla synagoga sloužit kulturním účelům. V sousední budově rabínského domu – školy, byla taktéž provedena rekonstrukce a vznikla zde galerie Cyrany, v níž jsou umístěny obrazy a repliky ze sbírky manželů Horákových, kteří je galerii věnovali.

Podle webu Spokul (2018) se nyní konají v synagoze různé koncerty, slavnostní akce, a i svatební obřady. Interiér synagogy si lze prohlédnout v otevírací době i mimo ni po domluvě v turistickém informačním centru.

Obr. 4 Synagoga Heřmanův Městec
Zdroj: Aneta Švejdová (2019)

Židovský hřbitov

Židovský hřbitov v Heřmanově Městci je, jak uvádí Bočková (2015, s. 3), nejstarším v Pardubickém regionu a patří k největším a nejstarším v České republice. Hřbitov zde nejspíš existoval již ve druhé polovině 15. století a od té doby se užíval až do roku 1940. Původní hřbitov byl menší. Jeho nejstarší část je zvýšena navážkami, kterými se zpočátku řešil nedostatek místa. Obec se však neustále rozrůstala, a tak musel být i hřbitov několikrát rozšiřován. První doložené rozšíření hřbitova nastalo za hraběte Šporka roku 1667.

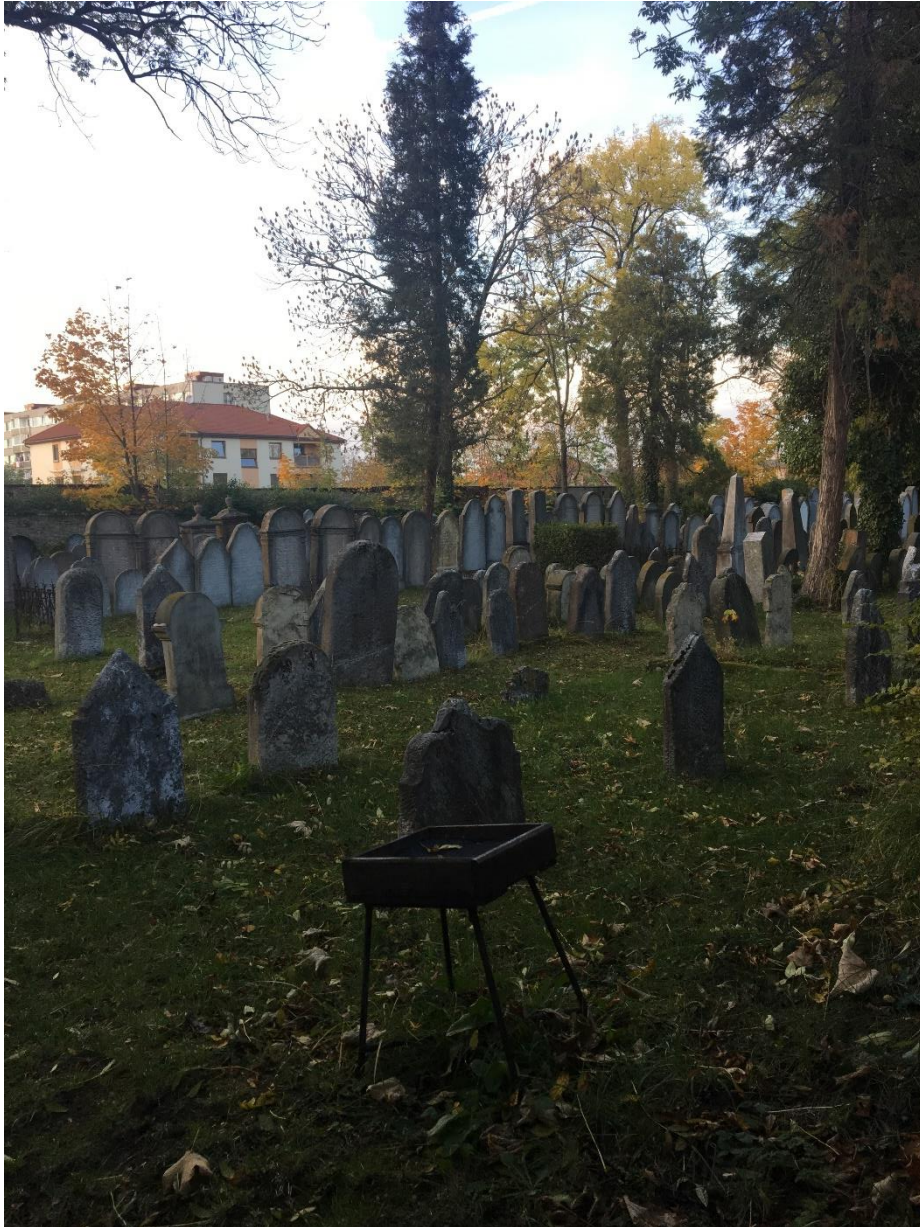
Naposledy byl rozšířen roku 1838, kdy byla postavena i márnice a hřbitov získal rozlohu 3972 m². V obci působilo pohřební bratrstvo Chevra kadiša již v roce 1643. Bratrstvo se staralo o vyřizování posledních věcí člověka. Stanovy bratrstva byly v roce 1817 přeloženy z hebrejštiny do němčiny a podařilo se jejich opis uchovat až do současnosti.

Na ploše hřbitova se nachází podle Bočkové (2015, s. 3) ve 21 nestejných řadách celkem 1077 náhrobních kamenů. Náhrobní kameny jsou různého stáří, materiálů i velikostí. Nápisy jsou psány v hebrejštině, němčině, češtině nebo kombinovaně. Jsou ukázkou bohaté symboliky. Nejstarším dochovaným čitelným náhrobkem je náhrobek z roku 1647. Nejstarší náhrobky jsou umístěny v jižní vyvýšené části hřbitova. Ve střední části jsou umístěny náhrobky renesanční, barokní a klasicistní. Je zde umístěna ornamentálně zdobená tumba z roku 1844 s plechovou stříškou. Zajímavostí je například náhrobek zakladatele přeloučské synagogy Abrahama Weisse. Na jeho náhrobku je vytesána právě synagoga v Přelouči. Za pozornost stojí i jedna z nejstarších uren v Rakousku – Uhersku pocházející z roku 1915. V jihovýchodní části hřbitova je hrobka Baerů z poloviny 19. století. V severní části hřbitova jsou umístěny náhrobky nejnovější, a to z 2. poloviny 19. a 20. století

Jména obětí židovského holocaustu v Heřmanově Městci připomíná, jak uvádí Bočková (2015, s. 4), od roku 2002 pomník obětem holocaustu. V jihozápadní části hřbitova byl dříve domek hrobníka, nyní v něm bydlí správce hřbitova. Hřbitov se užíval až do 2. světové války. V roce 1940 zde zanikla židovská náboženská obec a v roce 1942 bylo židovské obyvatelstvo města posláno do koncentračních táborů. Po válce se zpět vrátily pouze 3 ženy, které přežily, z celkových 60 osob odvezených do koncentračních táborů. Po 2. světové válce hřbitov chátral, zarůstal a poškozeny byly jak márnice, tak i domek a branky. Po roce 1989 zachránila heřmanoměstský židovský hřbitov společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci v čele s panem Ladislavem Marešem a za pomoci mnoha dobrovolníků obnovila kulturní památku. K 50. výročí holocaustu byla odhalena pamětní deska na márnici. V márnici je uložena obecní rakev s panty, která byla určena pouze k převážení zemřelých, kteří byli pohřbívání jen v rubáši, aby měla těla kontakt se zemí.

Dále je tu podle Bočkové (2015, s. 4) uchován zrestaurovaný pohřební vůz nazývaný furgon, který pochází ze židovského hřbitova z Hořic v Podkrkonoší. Heřmanoměstský židovský hřbitov je spravován Židovskou obcí v Praze a jeho návštěvu umožňuje Městský úřad v Heřmanově Městci a informační centrum.

Obr. 5 Židovský hřbitov Heřmanův Městec
Zdroj: Aneta Švejdová (2019)

5.3.5 Chrudim

Jak uvádí Růžičková a Langová (2006, s. 3) přítomnost prvních Židů v Chrudimě nejspíš souvisela s právem usazovat se v královských městech, které jim poskytl Přemysl Otakar II.. V nejstarší městské knize z let 1399-1401 je zmíněna ulice Židovská a pomístní název „Na Židovském kopci“, ten se objevuje v kontraktních knihách doby pohusitské až do 18. století. První písemný záznam o přítomnosti Židů v Chrudimi pochází z roku 1511. V 16. století

dochází v Chrudimi k rozmachu pěstování vína. Snaha prodat chrudimské víno vedla k zákazu dovozu cizích. Proti tomu se ohradila jistá Židovka Ester z Chrudimi a docílila tak toho, že mohla cizokrajná vína nejen dovážet, ale i prodávat. Z archivních pramenů 17. a 18. století vyplývá, že Židé nebyli v Chrudimi usazeni, jen zde obchodovali s mnohými občany ve městě a stávali se jejich věřiteli. Podle Růžičkové a Langové (2006, s. 6) začal výrazněji růst počet židovských obyvatel v královských věnných městech, tudíž i v Chrudimi, až po úplné emancipaci těchto měst díky nové ústavě v roce 1867. Do Chrudimi se tehdy přistěhovali Židé z okolních venkovských obcí a začali zde zakládat své obchody a živnosti. V roce 1869 zde žilo již 104 osob židovského vyznání. Dále zdroj uvádí (2006, s. 8), že v roce 1900 to bylo už 260 osob. Židé v Chrudimi usilovali i o vznik samostatné židovské náboženské obce. V této době měla Židovská náboženská obec sídlo v Heřmanově Městci. Samostatné obce se však do druhé světové války nepodařilo dosáhnout a spolek, který o to usiloval, byl za okupace zrušen. Spolek po válce již neobnovil svou činnost, protože většina Židů z Chrudimi zahynula.

Židovský hřbitov

Židovský hřbitov v Chrudimi založil dle Růžičkové a Langové (2006, s. 19) spolek Israelitů, za účelem pěstování bohoslužby, který koupil pozemek ležící na východním okraji města. Stavba byla svěřena chrudimskému staviteli Emanuelu Jeřábkovi. Okresní hejtmánství stavbu schválilo za podmínek vybudování parčíku a můstku. Mezi věřícími byla v různých částech Čech pořádána sbírka a oficiálně byl základní kámen hřbitova položen 14. 10. 1889. Byly zde stanoveny poplatky za pronájem pohřebních míst například 300 zlatých za zřízení dvou hrobů vedle sebe. Za 50 zlatých podle Růžičkové a Langové (2006, s. 20) bylo možné pořídit jen jeden hrob s náhrobkem. Zároveň spolek stanovil taxy za hroby pro děti, a to od 1 roku do 13 let 6 zlatých a pro děti do jednoho roku 2 zlaté. Na hřbitově byla zasazena pamětní deska se jmény zakládajících členů, která se dochovala dodnes a nynější majitel hřbitova plánuje její restaurování a vrácení do interiéru márnice.

Ještě nedokončený hřbitov byl roku 1890 vysvěcen rabínem z Hradce Králové. V červnu 1891 bylo valnou hromadou spolku rozhodnuto umístit nad vchod hřbitova český nápis „Smrt brána života“. V roce 1892, jak uvádí Růžičková a Langová (2006, s. 21), bylo zvoleno prozatímní představenstvo k uspořádání hřbitovních záležitostí. Podle dochovaných

náhrobků se částečně podařilo rekonstruovat počty zemřelých v průběhu desetiletích existence hřbitova. Velké procento zemřelých tvořily na počátku 20. století děti.

Dále uvádí Růžičková a Langová (2006, s. 22), že hřbitov má rozlohu 2022 m² a je ohrazen cihlovou zdí z doby založení hřbitova. Je zde umístěna monumentální vstupní brána, která sloužila jako márnice. Po jejích bocích jsou kované vstupní branky. Nejstarší náhrobek pochází z roku 1890 a nejmladší z roku 1940. Náhrobků je dnes postaveno zhruba 100. Hřbitov je rozdělen na sekce, například sekce zakladatelů hřbitova, sekce dětských hrobů a další. Převládají zde již moderní náhrobky, které se moc neliší od těch křesťanských, ale podle Růžičkové a Langové (2006, s. 23) jsou zde i staré opukové náhrobky s typickými židovskými symboly, jako je věnec, vinný kmen či pomník ve tvaru antického sloupu. Hřbitov je dnes majetkem pražské židovské obce, na jejíž náklady je od 90. let 20. století postupně rekonstruován za finančního přispění města Chrudim. Hřbitov je dle Růžičkové a Langové (2006, s. 24) dnes veřejnosti nepřístupný a jeho návštěva je možná pouze po domluvě s vlastníkem nebo správcem objektu. Židovský hřbitov je dnes podle Štěpána, Růžičkové a Šulce (2003, s. 115) jediným hmatatelným dokladem židovského osídlení v Chrudimi.

Obr. 6 Židovský hřbitov Chrudim
Zdroj: Aneta Švejdová (2019)

Obr. 7 Židovský památník Chrudim
Zdroj: Aneta Švejdová (2019)

5.4 Další židovské památky v Pardubickém kraji

Hoješín

V Hoješíně lze nalézt židovský hřbitov, který byl podle Štěpána, Růžičkové a Šulce (2003, s. 115) založen v polovině 18. století a nejstarší náhrobek pochází z roku 1814. Poslední uložení se uskutečnilo v roce 1919. K devastaci hřbitova došlo ve dvou etapách, a to roku 1962 a 1980 na popud okresního hygienika. Později roku 1980 byl proces likvidace zastaven a od roku 1999 spravuje židovský hřbitov Židovská obec v Praze.

Hlinsko

Nejstarší zpráva o Židech v Hlinsku se vztahuje dle Štěpána, Růžičkové a Šulce (2003, s. 115) k roku 1716. Židovský hřbitov byl postaven roku 1904. Za druhé světové války došlo k jeho devastaci a značnému rozkrádání náhrobků. V 90. letech byl hřbitov opravován Židovskou obcí v Praze a následně udržován Společností přátel Hlinecka. Muzejní spolek odkoupil v roce 1925 synagogu, která slouží dodnes jako muzeum.

Hroubovice

Roku 1852 tvořily židovské rodiny dle stejného zdroje (2003, s. 115) polovinu populace obce. V roce 1930 už zbývalo pouze 30 osob. Některé židovské domy jsou dochovány v pozdějších přestavbách. Areál doplňovala synagoga, ta však byla v roce 1979 zbořena, budova školy zbořena 1974. Židovský hřbitov byl založen v 18. století a poslední pohřeb se zde uskutečnil roku 1937. Prostor hřbitova je dnes udržován Židovskou obcí v Praze.

Přestavky

Synagoga v Přestavkách, postavená v 18. století, byla, jak uvádí stejný zdroj (2003, s. 116) nejprve přestavěna a kolem roku 1920 předělána na obytný dům. Hřbitov byl založen v roce 1844 na severní straně vsi. Po druhé světové válce o hřbitov pečoval pan Miroslav Princ. Později však došlo ke značnému poškození náhrobků i ohradní zdi. Dnes je vztyčeno pouze šest monolitických náhrobků, další leží na svých původních místech. Údržba hřbitova je opět zajišťována na náklady Židovské obce v Praze. Zajímavostí je dům čp. 82, který byl zbudovaný jako židovská lázeň a po roce 1858 předělán na menší dřevěné lázně.

Dřevíkov

Štěpán, Růžičková a Šulc (2003, s. 116) uvádějí, že synagoga v Dřevíkově byla přestavěna na obytný dům. Hřbitov, umístěný severně od vsi, je z první poloviny 18. století a pohřbívalo se zde až do roku 1940. Na několika náhrobcích jsou uvedena jména rodinných příslušníků, kteří zahynuli během 2. světové války.

Luže

Židovské osídlení v Luži je dle stejného zdroje (2003, s. 116) doloženo od 2. poloviny 16. století. Židovská obec měla od konce 17. století svého rabína a v 19. století zde sídlil krajský rabín. Po 2. světové válce nebyla Židovská obec obnovena. Ghetto z 18. století tvořilo 24 domů, z nichž většina je dochována v přestavbách. V čp. 182 bývala židovská škola, v synagoze dnes čp. 232, se konaly bohoslužby až do 2. světové války. Během socialismu se připravovala její demolice. V roce 1991 byla zahájena její rozsáhlá rekonstrukce z iniciativy Židovské obce v Praze. Zajištěna byla i oprava hřbitova, který byl velmi poškozen nacisty.

Obr. 8 Synagoga Luže

Zdroj: Kudyznudy (2019)

Holice

Heřman (1980, s. 13) uvádí, že židovské osídlení v Holicích vzniklo před rokem 1852. V Holicích se nachází židovský hřbitov, jehož nejstarší dochované náhrobky pochází z druhé poloviny 19. století. Židovská obec zde byla zrušena a správu hřbitova převzala před nacistickou okupací Židovská obec v Pardubicích.

Litomyšl

Dále zdroj uvádí (1980, s. 18), že v Litomyšli vzniklo židovské osídlení před rokem 1570 a hřbitov byl založen v roce 1897. Nejstarší dochované náhrobky pochází z druhé poloviny 19. století.

Jevíčko

Podle Růžičkové a Langové (2006, s. 110) patří mezi nejstarší městské obce na Moravě a židovské osídlení zde existovalo pravděpodobně již ve 14. století. K roku 1578 se váže zápis v pozemkové knize, který poukazuje na existenci židovské obce. Na konci 17. století žilo v Jevíčku 11 trvale usedlých rodin. Během dalších staletí počet Židů rostl a v roce 1830 dosáhlo židovské osídlení počtu 138 rodin. Podle Růžičkové a Langové (2006, s. 112) působilo ze židovských spolků v Jevíčku pohřební bratrstvo Chevra Kadiša a dámský a dívčí

spolek Judith. Synagoga v Jevíčku byla postavena židovskou obcí ve druhé polovině 17. století a fungovala až do svého vyhoření v roce 1747. Současná budova synagogy uprostřed ghetta v klasicistním slohu. Budova synagogy byla v roce 1993 zapsána jako kulturní památka a po provedení oprav městem v 90. letech 20. století slouží objekt jako výstavní a koncertní síň.

5.5 Shrnutí

V Pardubickém kraji je poměrně dost židovských památek. Spousta z nich není běžně přístupná veřejnosti, ale po domluvě je možné dané památky navštívit. Dochované jsou především židovské hřbitovy a synagogy. Další židovské památky, které nejsou zmíněny v práci jsou například židovský hřbitov a synagoga v Žamberku a další památky v Poličce. Z Pardubického kraje stojí asi nejvíce za povšimnutí židovské památky v Heřmanově Městci, kde žila poměrně velká komunita Židů a dodnes je zde zachována synagoga i židovský hřbitov. Zajímavé literární materiály o židovských památkách a Židech na území Heřmanova Městce je možné si zapůjčit v informačním centru nebo v městské knihovně. Některé materiály je možné zakoupit. Bohužel některé židovské památky v Pardubickém kraji nejsou příliš zachovalé nebo už zanikly v důsledku devastace během 2. světové války či byly přestavěny, jako například synagogy na obytné domy.

6 Praktická část

Praktická část této práce je tvořena dotazníkovým šetřením a řízenými rozhovory, které jsou zaměřeny na získání dalších informací o židovských památkách v Pardubickém kraji. Rozhovory jsou strukturované a účastnilo se jich celkem šest respondentů. V úvodu této části práce je popsán Pardubický kraj a dále pak město Heřmanův Městec, na které je práce více zaměřena.

6.1 Pardubický kraj

Obr. 9 mapa Pardubického kraje
Zdroj: RIS (2016)

Pardubický kraj, jak uvádí David a Soukup (2011, s. 6) je jedním ze 14 samosprávných vyšších územních celků České republiky. Zahrnuje především východní Čechy, ale i západní část Moravy. Kraj má rozlohu 4 519 km². Patří tak na desáté místo, co se týče rozlohy krajů. Pardubický kraj sousedí s Královéhradeckým, Olomouckým, Jihomoravským,

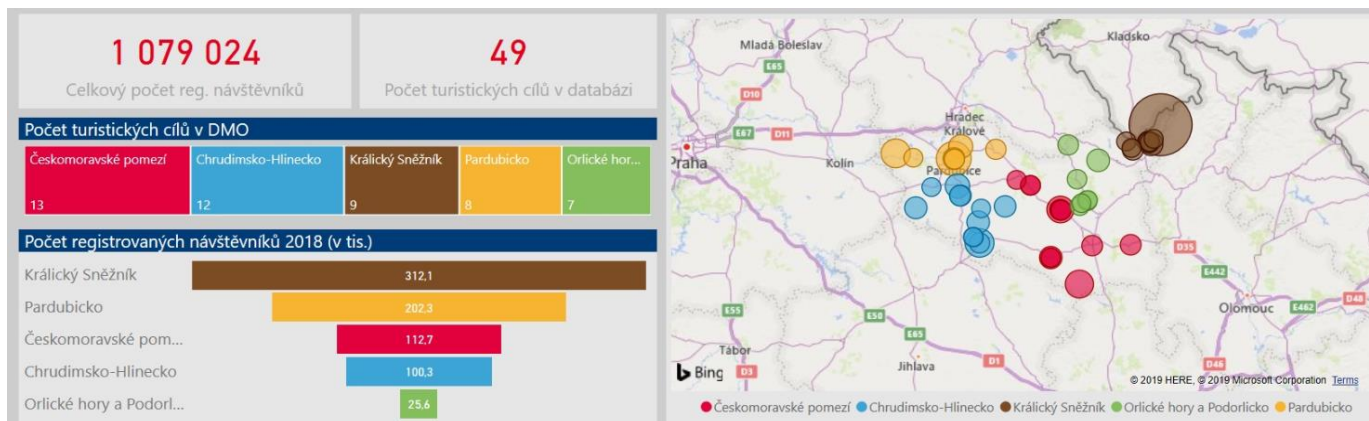

Středočeským krajem a Vysočinou. Na severovýchodě také s Polskem. Většinu území tvoří pahorkatiny a vrchoviny, které přecházejí do nížin kolem Labe a Orlice. Větší část odvodňuje Labe a jeho přítoky Chrudimka a Orlice, východní oblast pak řeka Svitava, která je přítokem Moravy. Pardubický kraj podle webu Risy (2016) tvoří čtyři okresy – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Převažují zde menší až středně velké obce a města. Hospodářsky nejvýznamnější je úrodný pás podél toku Labe – Polabí. Další části kraje vystupují do Železných hor, na severovýchodě do Orlických hor a skupiny Králického Sněžníku a do okrajů Českomoravské vrchoviny. Pro krajinu Pardubického kraje je typická rozmanitost. Reliéf se zvedá z úrodné nížiny Polabí až k Orlickým horám a Králickému Sněžníku, který bývá nazýván střecha Evropy, protože se tu nachází hlavní evropské rozvodí. Celá oblast Králického Sněžníku je národní přírodní rezervací. Kraj je průmyslově – zemědělský. Významné postavení má chemický průmysl, všeobecné strojírenství, textilní, kožedělní průmysl a výroba optických přístrojů. Největším městem a zároveň správním centrem jsou Pardubice, střed města tvoří památková rezervace. Rekreačními oblastmi jsou Sečská přehrada, podhůří Orlických hor, CHKO Železné hory a CHKO Žďárské vrchy. Kulturním centrem je i Litomyšl s městskou památkovou rezervací. Dále stojí za zmínku léčebné lázně pro pohybový aparát v centru města Lázně Bohdaneč.

Z hlediska cestovního ruchu podle webu Pardubický kraj (2011) náleží Pardubický kraj do turistického marketingového regionu Východní Čechy. Nejvýznamnější turistické atrakce na území kraje jsou zámek v Litomyšli, který je zapsán na seznam UNESCO, dále středověké hrady či zříceniny Lichnice a Košumberk. Skanzen Veselý Kopec, Svobodné Hamry a Muzeum řemesel nebo operní festival Smetanova Litomyšl. K nejvýznamnějším církevním památkám patří renesanční farní klášter v Králíkách, kostel v Kočí, poutní synagoga v Jevíčku, synagoga v Heřmanově Městci, židovské hřbitovy v Dřevíkově a Luži. Množství židovských památek v Pardubickém kraji vedlo i k výběru tématu bakalářské práce. Co se týká dopravní dostupnosti leží Pardubický kraj na pomezí Čech a Moravy a krajské město Pardubice je od hlavního města Prahy vzdálené zhruba sto kilometrů. Krajem prochází evropský železniční koridor spojující Berlín s Vídní a napojení na evropskou dálniční síť. Mezinárodní letiště Pardubice je jedním z pěti hlavních letišť České republiky.

6.2 Cestovní ruch v Pardubickém kraji

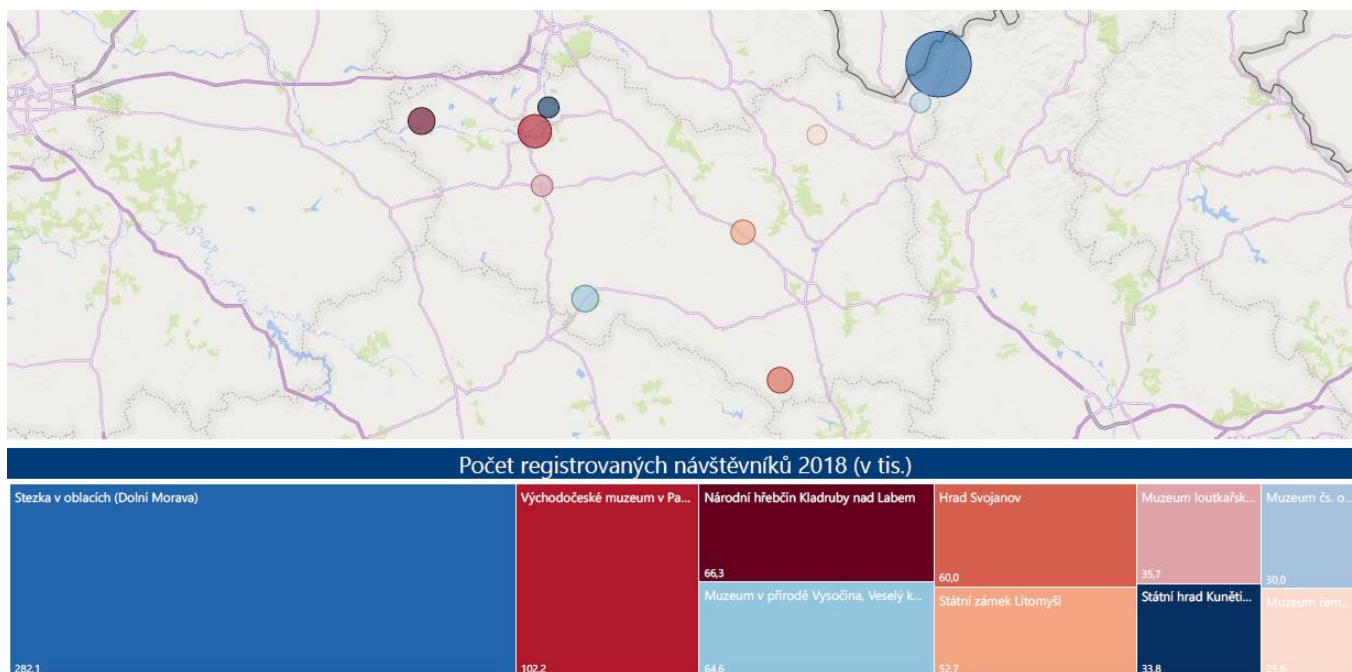
Turistické cíle Pardubického kraje navštívilo podle webu CzechTourism (2019) za rok 2018 celkem 1 079 024 registrovaných návštěvníků.

Obr. 10 Analýza návštěvnosti turistických cílů Pardubického kraje
Zdroj: CzechTourism (2019)

Přehled nejnavštěvovanějších atraktivit kraje v tisících dle webu CzechTourism (2019)

- Stezka v oblacích (Dolní Morava) – 282,1
- Východočeské muzeum v Pardubicích – Zámek Pardubice – 102,2
- Národní hřebčín Kladruby nad Labem – 66,3
- Muzeum v přírodě Vysočina, Veselý Kopec – 64,6
- Hrad Svojanov - 60
- Státní zámek Litomyšl – 52,7
- Muzeum loutkařských kultur v Chrudimi – 35,7
- Státní hrad Kunětická hora – 33,8
- Muzeum čs. opevnění – dělostřelecká tvrz Hůrka - 30
- Muzeum řemesel – 25,6

Obr. 11 mapa top 10 klasických turistických cílů Pardubického kraje
Zdroj: CzechTourism (2019)

Podle stejného zdroje je turisty nejnavštěvovanější část kraje za rok 2018 Kralický Sněžník, dále Pardubicko pak Českomoravské pomezí, těsně za ním Chrudimsko-Hlinecko a poslední Orlické hory a Podorlicko.

6.3 Kulturní cestovní ruch v Pardubickém kraji

V Pardubickém kraji se aktuálně nachází dvě památky UNESCO, a to zámek a zámecký areál v Litomyšli a nově od léta 2019 je na seznamu světového dědictví zapsán Hřebčín Kladruby nad Labem.

Litomyšl

Zámek a zámecký areál byl dle webu Unesco czech (2019) zapsán na seznam světového dědictví UNESCO v roce 1999. Renesanční zámek z druhé poloviny 16. století je významným představitelem arkádového zámku italského typu. Stále si dochoval téměř nedotčený renesanční vzhled včetně sgrafitové výzdoby fasád a štítů. Proběhly pouze úpravy interiéru především na konci 18. století. Dochovány jsou i zámecká zahrada a hospodářské

budovy. Zajímavostí je, že Bedřich Smetana se narodil přímo na zámku v rodině sládků jako 11. dítě a první syn.

Hřebčín Kladruby nad Labem

Národní hřebčín Kladruby je podle webu Nhkladruby (2019) státní příspěvková organizace Ministerstva zemědělství a plní hlavně funkci chovatelského zařízení starokladrubského koně. Zajišťuje uchování tohoto plemene koně jako kulturní památky. Národní hřebčín na svých pozemcích hospodaří, pečuje o kulturní krajinu. Současně plní funkci muzea, které se zaměřuje na dokumentační, informační a popularizační činnost v oblasti chovu starokladrubského koně. Jedná se o jeden z nejstarších hřebčínů na světě a zároveň je domovem jednoho z nejstarších plemen českých koní, a to právě koně starokladrubského. Chová se zde přibližně 500 koní ve dvou barevných variantách, černé a bílé. Starokladrubský kůň i v současné době plní svou původní ceremoniální funkci na dvorech v Dánsku a ve Švédsku. Velkým úspěchem je pak pro hřebčín Kladruby zápis do světového seznamu kulturního dědictví UNESCO v roce 2019.

Nejvýznamnější kulturní památky v Pardubickém kraji

Jak uvádí web Pardubický kraj (2019) zde jsou nejvýznamnější kulturní památky Pardubického kraje.

- Národní hřebčín Kladruby nad Labem
- Kostel sv. Bartoloměje v Kočí u Chrudimi
- Kostel sv. Jakuba Většího v Poličce s rodnou světničkou Bohuslava Martinů
- Krematorium v Pardubicích
- Pietní území Ležáky
- Pietní území Zámeček v Pardubičkách
- Radnice v Poličce
- Usedlost čp. 16 v Telecí
- Usedlost čp. 171 v Čisté u Litomyšle
- Winternitzovy automatické mlýny v Pardubicích
- Zámek Litomyšl
- Zámek s opevněním v Pardubicích
- Zámek Slatiňany
- Zřícenina hradu Kunětická Hora

6.4 Heřmanův Městec

Město Heřmanův Městec se podle webu Kudy z nudy (2019) nachází na severním úbočí Železných hor a je cílem pro milovníky židovských památek. Heřmanův Městec má necelých 5000 obyvatel a náleží do okresu Chrudim. Od Pardubic je město vzdáleno zhruba 17 kilometrů. Připomínkou někdejší početné židovské obce je budova synagogy a židovské školy s galerií a expozicí a rozlehlý židovský hřbitov. Na náměstí Míru stojí barokní kostel sv. Bartoloměje. Barokní zámek slouží nyní jako domov pro seniory, volně přístupný je zámecký anglický park s rybníkem, který dále volně přechází v lesopark. Za zmínku stojí i Bažantnice, krajina s pastevním lesem a lesní komplex Palác s parkově upravenými lesy a sady. Dalšími pamětihodnostmi v Heřmanově Městci jsou například kostel Církve československé husitské, kostel Zvěstování Panny Marie, kašna na Masarykově náměstí.

Obr. 12 Kostel sv. Bartoloměje
Zdroj: Konopac-hm (2019)

6.5 Sběr informací a průběh šetření

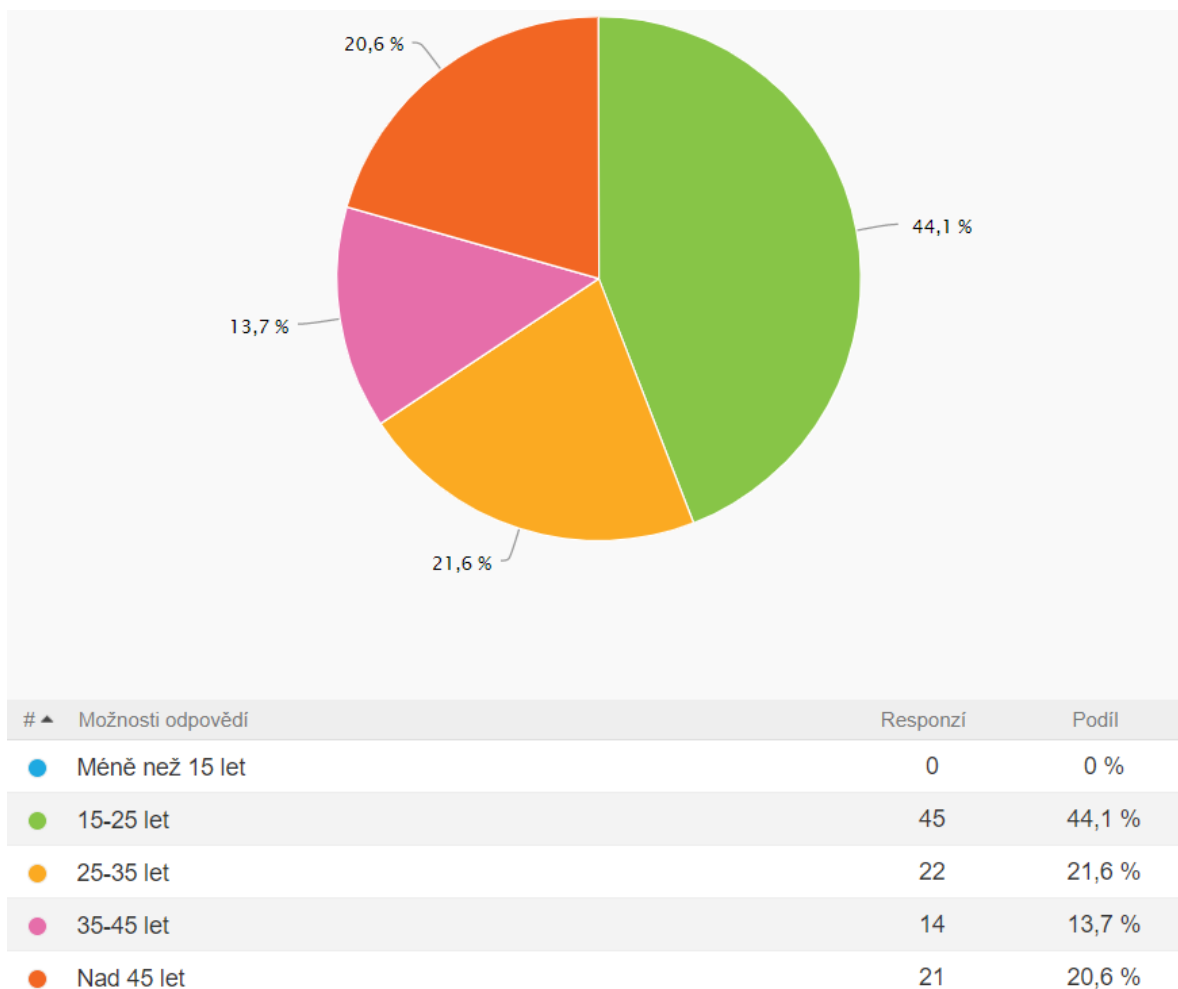
Výzkumná část práce je založena na následujících formách šetření: dotazníkové šetření a řízené rozhovory s vybranými respondenty, kteří se pohybují v cestovním ruchu nebo se zajímají hlouběji o židovské památky.

Dotazníky byly vytvořeny pomocí webových stránek www.surveio.cz a rozesílány byly jak internetovou formou přes sociální sítě a e-mail, tak i tištěnou formou, kdy byly dotazníky osobně předány k vyplnění. Dotazníky jsou cílené především na obyvatele Pardubického kraje, ale několik dotazníků vyplnili i zástupci Královéhradeckého kraje. Celý dotazník byl anonymní a zahrnoval celkem 17 otázek převážně uzavřených. První čtyři otázky jsou orientační a zjišťují pohlaví, věk, vzdělání a bydliště respondenta. Otázky 5, 6 a 7 jsou zaměřené obecněji na zkušenosti respondenta s židovskými památkami v České republice. Další otázky jsou směřovány k Pardubickému kraji. Z dotazníků po skončení doby pro vyplnění byly vytvořeny grafy. Dotazník je přiložen na konci bakalářské práce.

Charakteristika respondentů

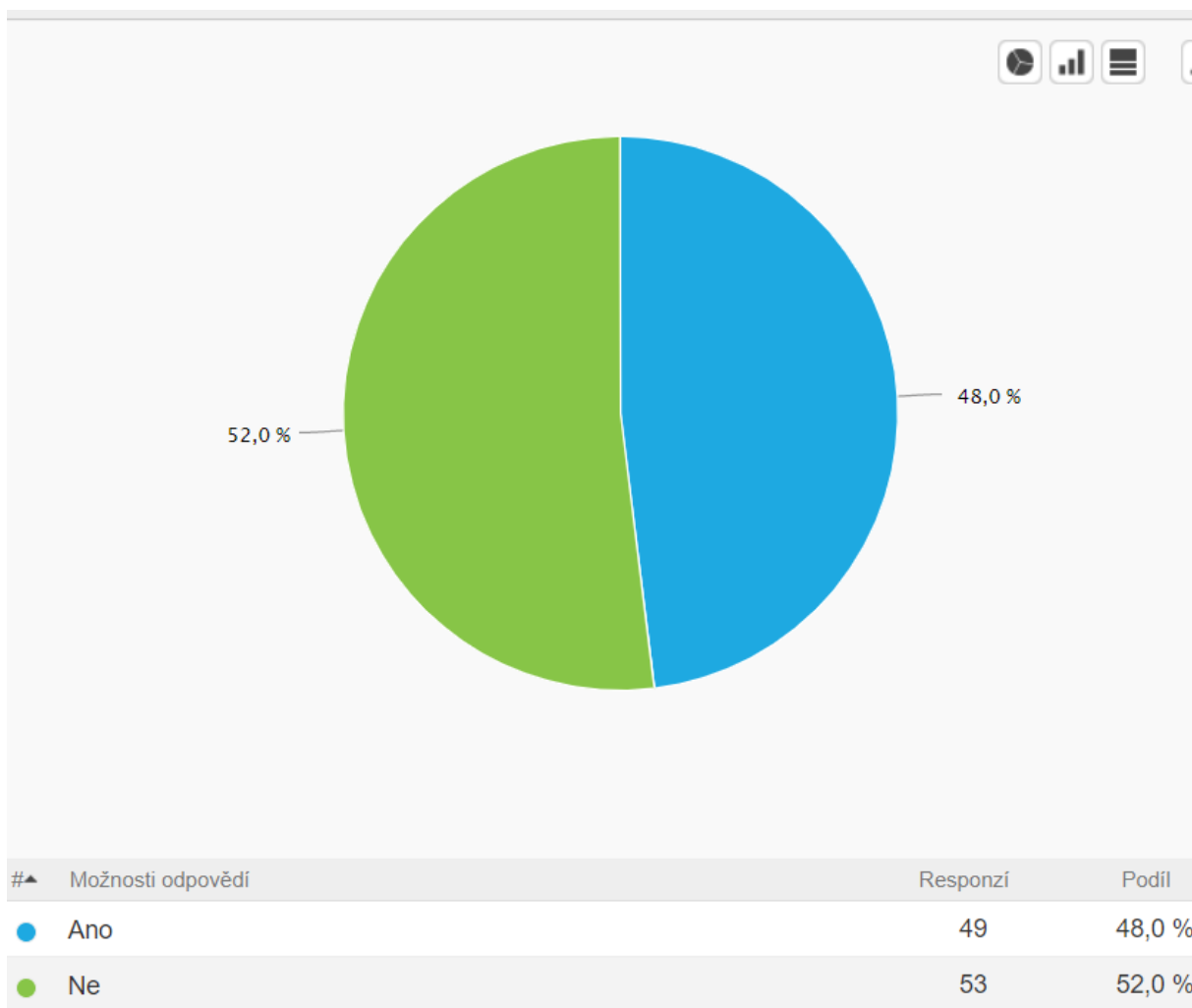
Dotazník byl k dispozici k vyplnění od 1.9. do 1.10. 2019 a celkem jej vyplnilo 102 respondentů. Nejvíce dotazníků vyplnily ženy, a to celkem 73, z čehož vyplývá, že židovské památky v Pardubickém kraji jako téma zajímá převážně ženy, které pokud jsou například na rodičovské dovolené mají více času, který mohou trávit online.

Další otázkou byl věk respondentů, ze které vyšlo, že nejvíce odpovídala věková skupina 15-25 let, celkem 45 respondentů. Dalšími početnějšími skupinami jsou lidé 25-35 let, a to 22 respondentů a nad 45 let celkem 21 respondentů. Nejvíce respondentů žije na území Pardubického kraje, a to 83 dotazovaných. Z otázky číslo 4, která měla za úkol zjistit nejvyšší dosažené vzdělání vyšlo, že nejvíce respondentů má středoškolské vzdělání s maturitou, celkem 53 dotazovaných.

Graf 1: Vyhodnocení otázky č. 2 - Věk respondentů
Zdroj: vlastní šetření

Zajímají Vás židovské památky?

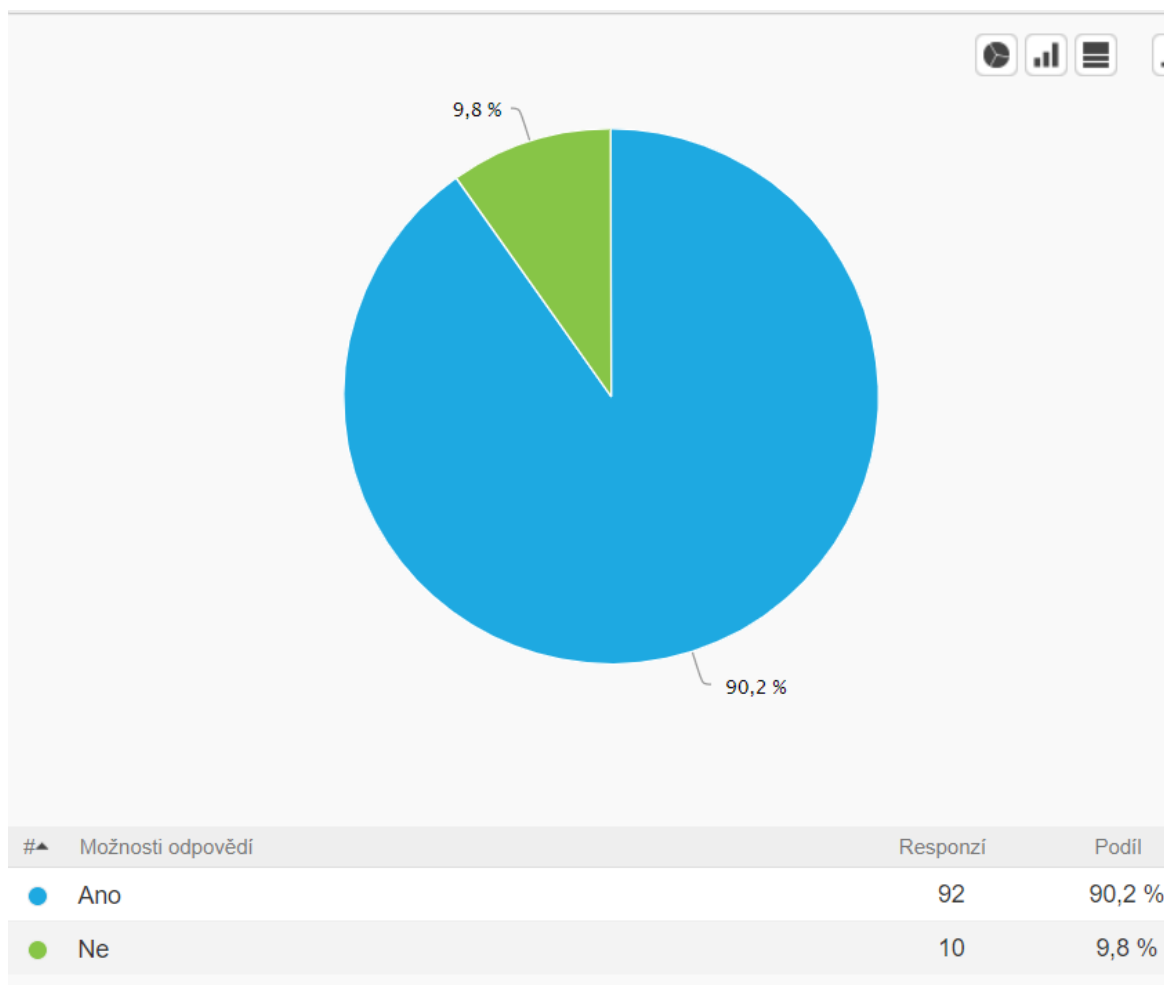

Graf 2: Vyhodnocení otázky č. 5 – Zajímají Vás židovské památky?
Zdroj: vlastní šetření

Otázka číslo 5 měla za úkol zjistit zásadní informaci, a to, jestli se dotazovaný zajímá o židovské památky. Odpovědi jsou velmi vyrovnané zhruba polovina respondentů odpověděla, že je židovské památky zajímaví a lehce větší polovina respondentů zvolila druhou možnost. Výsledek není překvapivý, protože židovské památky nepatří mezi nejoblíbenější historické atraktivity.

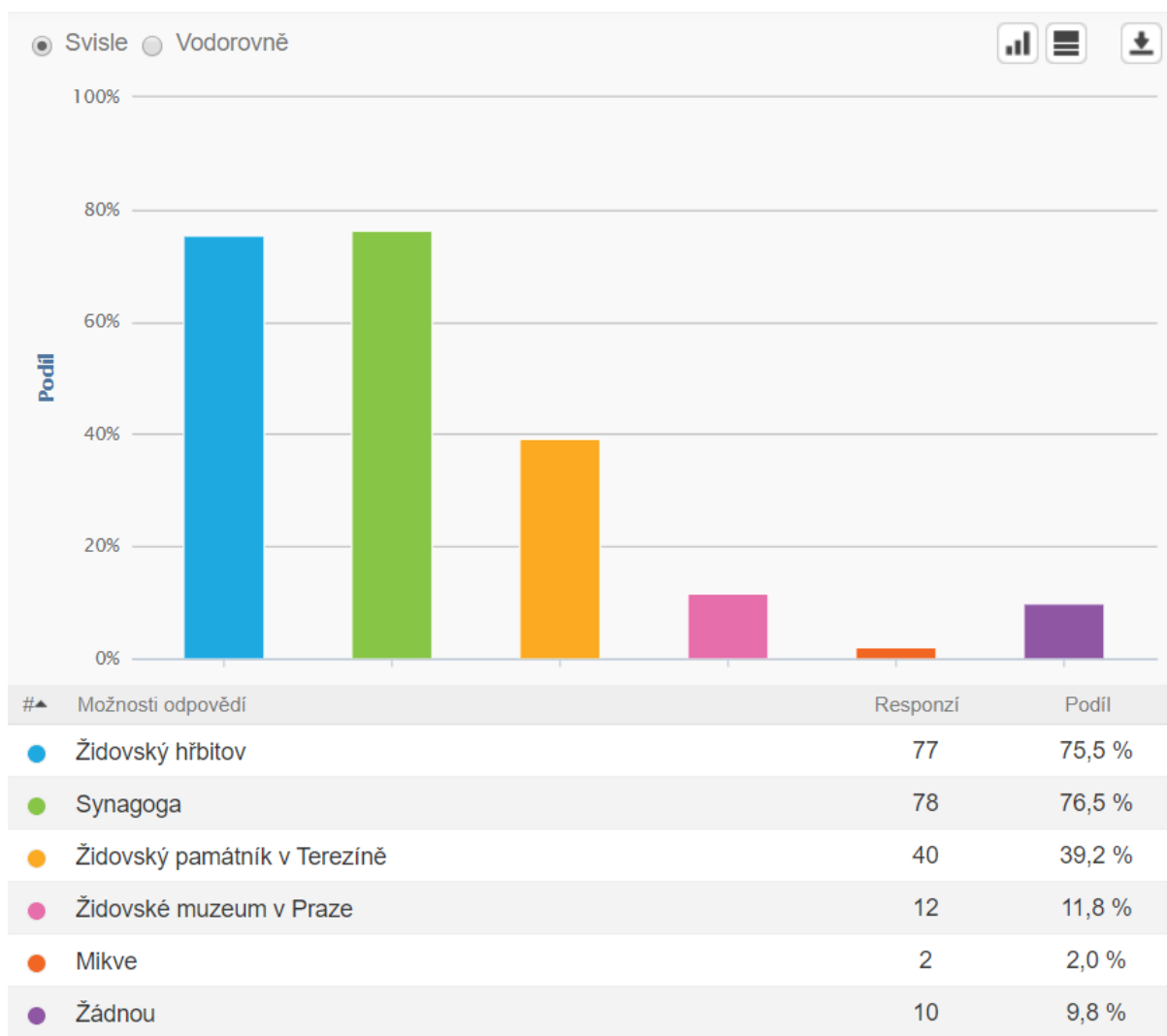
Navštívil/a jste nějakou židovskou památku v ČR?

Graf 3: Vyhodnocení otázky č. 6 – Navštívil/a jste nějakou židovskou památku v ČR?
Zdroj: vlastní šetření

Ačkoliv u předchozí otázky zadalo 53 respondentů, že se o židovské památky nezajímají, 90 % všech dotazovaných navštívilo někdy nějakou židovskou památku v České republice. Pouze 10 respondentů uvedlo, že nikdy žádnou židovskou památku na území ČR nenavštívili.

Jaký typ židovské památky jste v ČR navštívili/a?

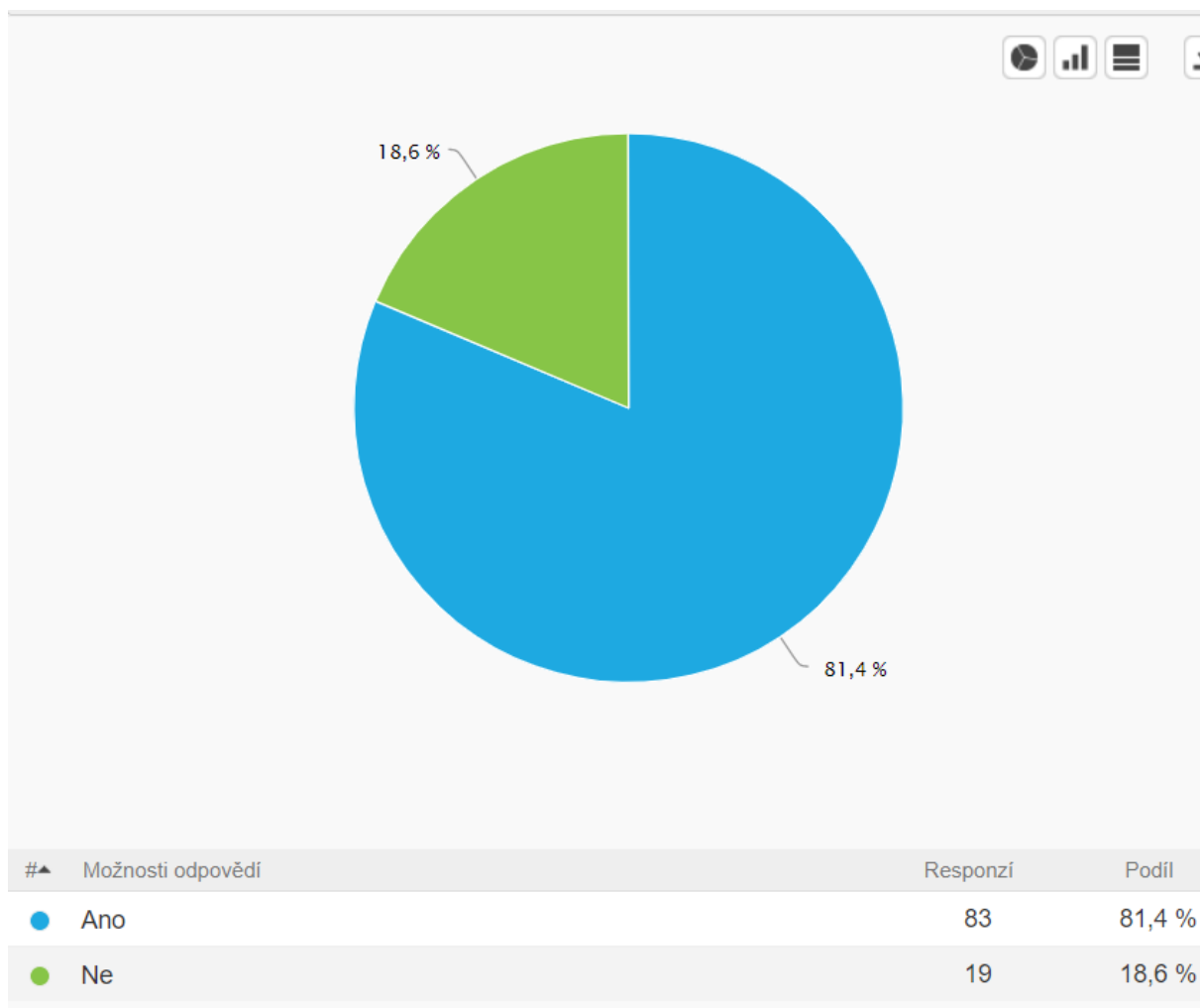

Graf 4: Vyhodnocení otázky č. 7 – Jaký typ židovské památky jste v ČR navštívili/a?

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka zkoumala, jaký typ židovské památky je nejnavštěvovanější. 76,5 % dotazovaných, tedy 78 respondentů uvedlo, že navštívili některou synagogu. 77 respondentů uvedlo, že navštívili židovský hřbitov a 40 respondentů uvedlo, že navštívili Židovský památník v Terezíně. Mikvi neboli rituální židovskou lázeň navštívili pouze 2 dotazovaní. Nejčastěji volili respondenti kombinaci synagogy a židovského hřbitova.

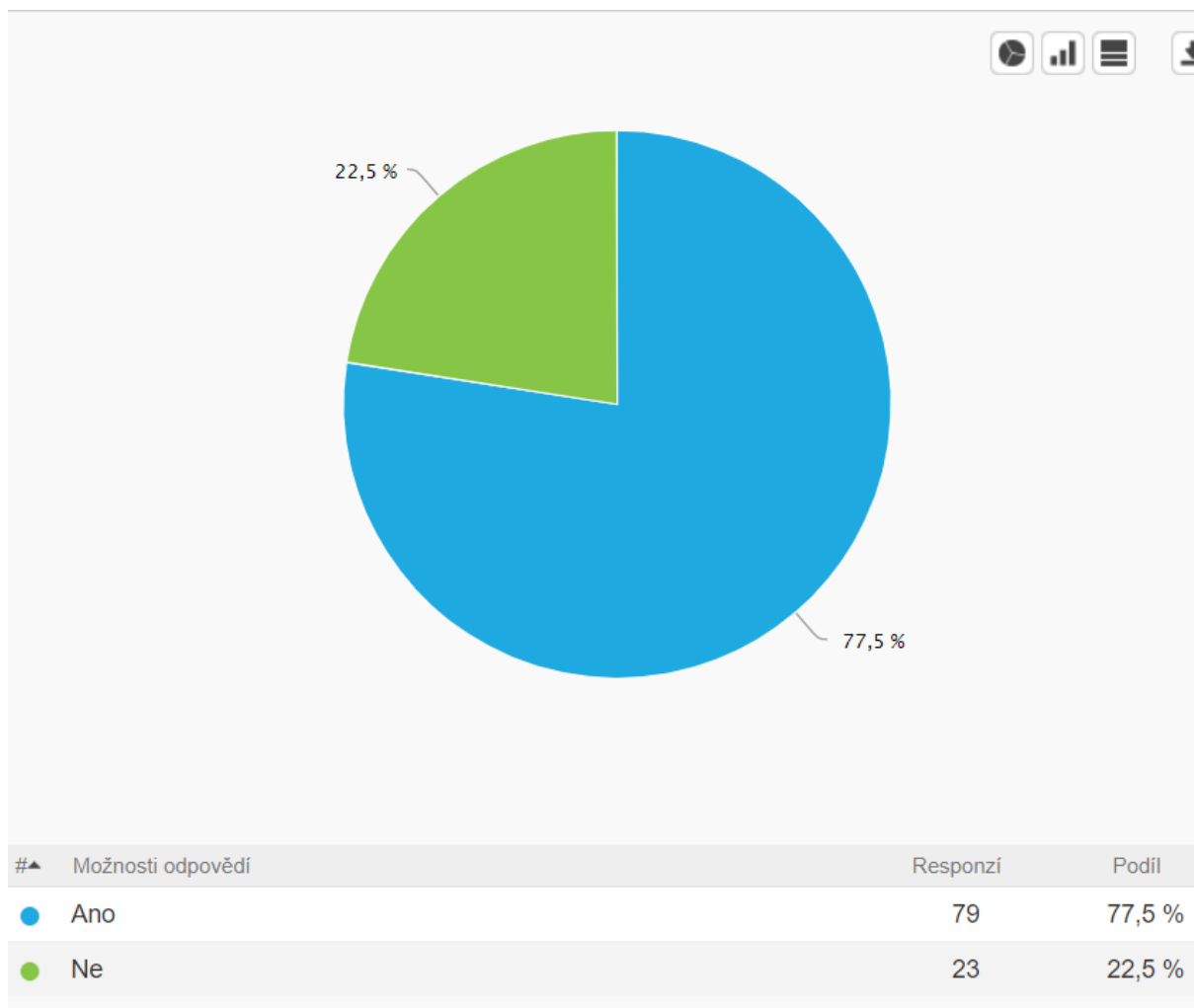
Byl někdy Pardubický kraj Vaším turistickým cílem?

Graf 5: Vyhodnocení otázky č. 8 – Byl někdy Pardubický kraj Vaším turistickým cílem?
Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka je první z otázek zaměřujících se přímo na Pardubický kraj. 83 dotazovaných, tedy 81,4 % uvedlo, že Pardubický kraj někdy byl jejich turistickým cílem, ať už se jedná o židovskou památku či nějakou jinou kulturní nebo přírodní atraktivitu. Pouze 19 dotazovaných uvedlo, že Pardubický kraj nikdy nebyl jejich turistickým cílem, což znamená, že nikdy nenavštívili kulturní či přírodní památku na území kraje.

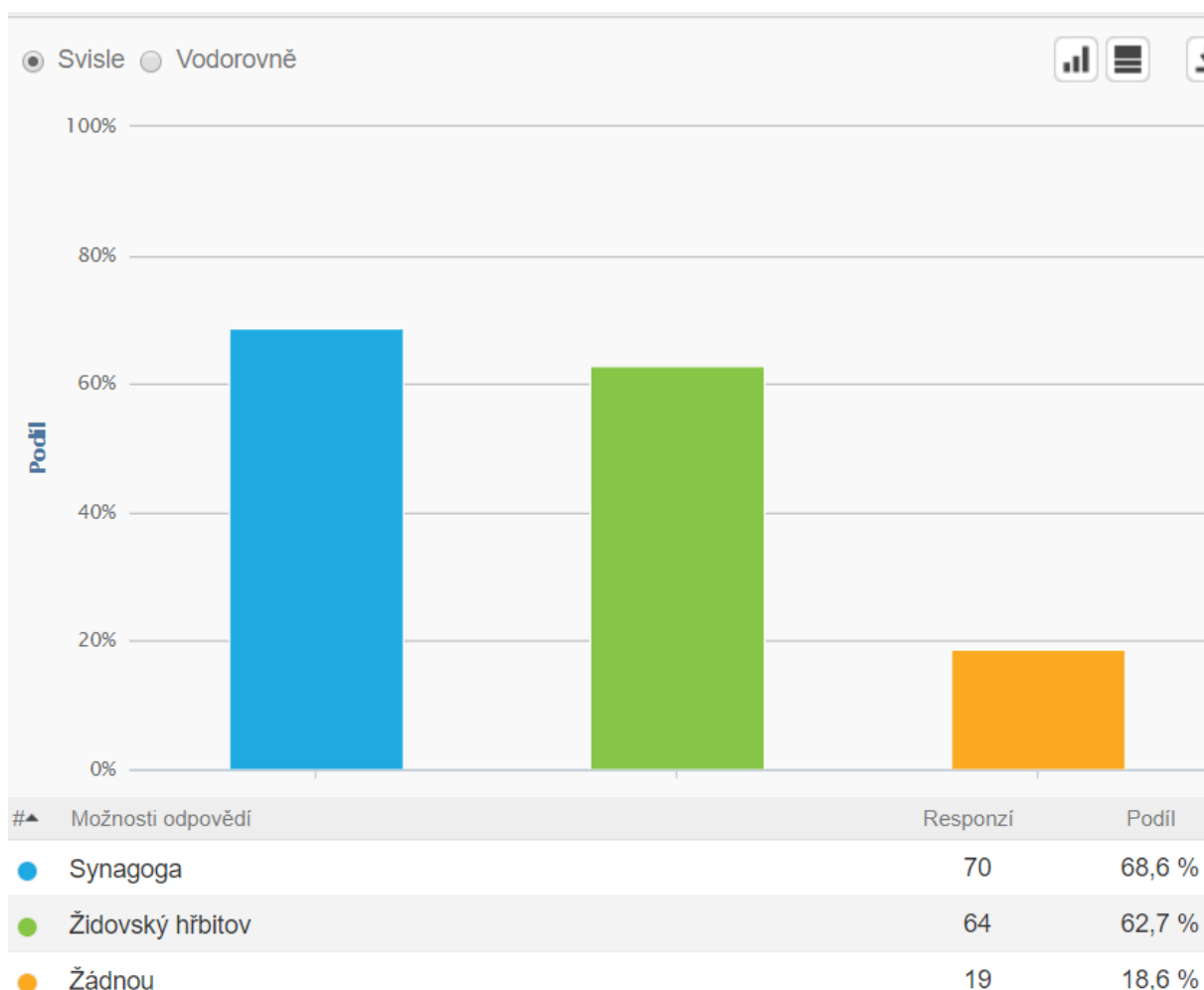
Navštívil/a jste některou židovskou památku v Pardubickém kraji?

Graf 6: Vyhodnocení otázky č. 9 – Navštívil/a jste některou židovskou památku v Pardubickém kraji?
Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka byla zaměřena na zjištění počtu dotazovaných, kteří někdy navštívili židovskou památku v Pardubickém kraji. 77,5 % dotazovaných někdy navštívilo některou židovskou památku na území kraje. Celkem 79 respondentů. 23 respondentů uvedlo, že nikoliv.

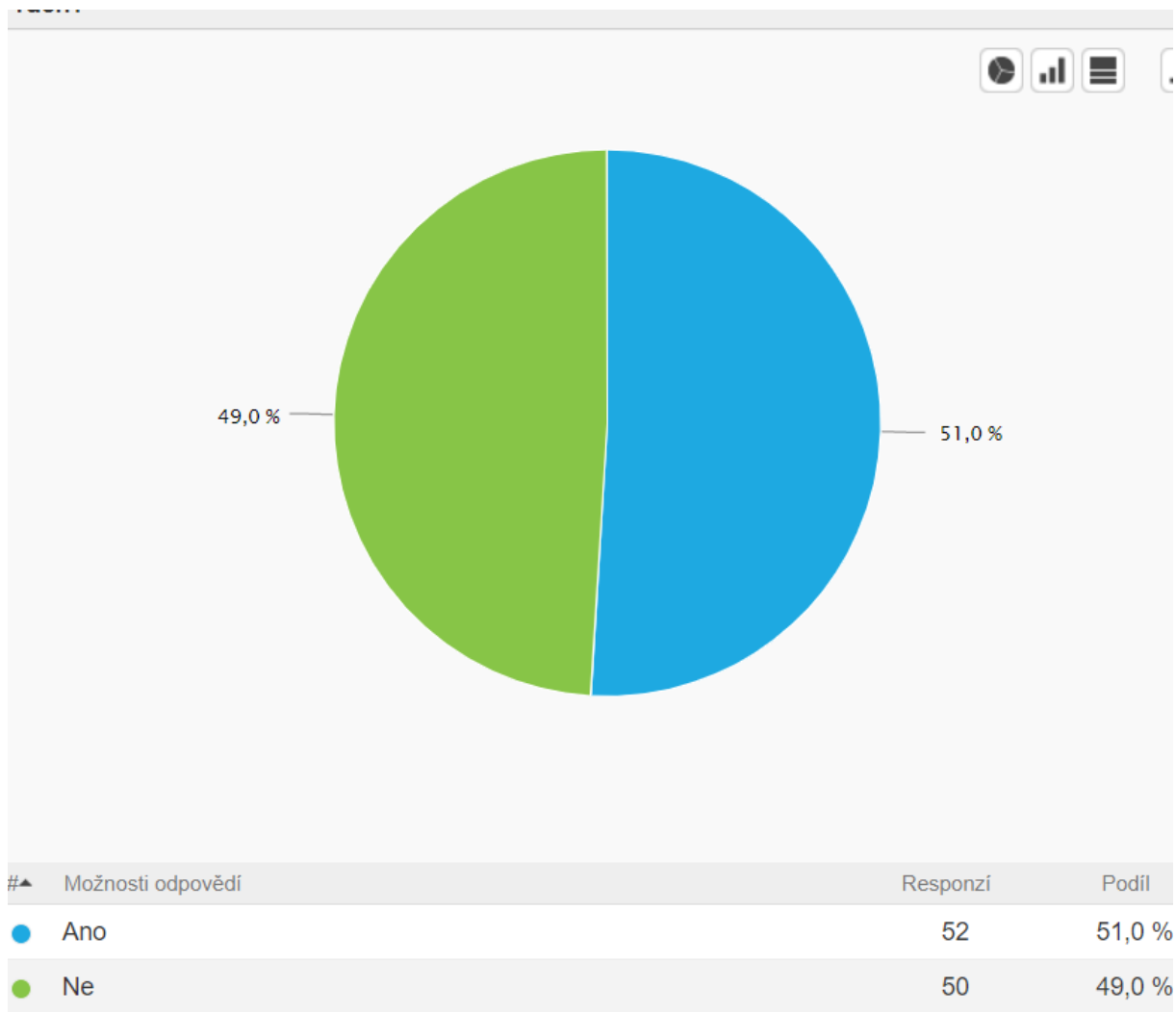
Jaký typ židovské památky jste v Pardubickém kraji navštívili/a?

Graf 7: Vyhodnocení otázky č. 10 – Jaký typ židovské památky jste v Pardubickém kraji navštívili/a?
Zdroj: vlastní šetření

Výsledkem otázky č. 10 je, že nejnavštěvovanějšími židovskými památkami, podle respondentů, v Pardubickém kraji jsou synagogy. Synagogu zvolilo v dotazníku 70 respondentů. Židovský hřbitov zvolilo celkem 64 respondentů a 19 respondentů uvedlo, že v Pardubickém kraji nikdy nenavštívili žádnou židovskou památku.

Myslíte si, že mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro cestovní ruch?

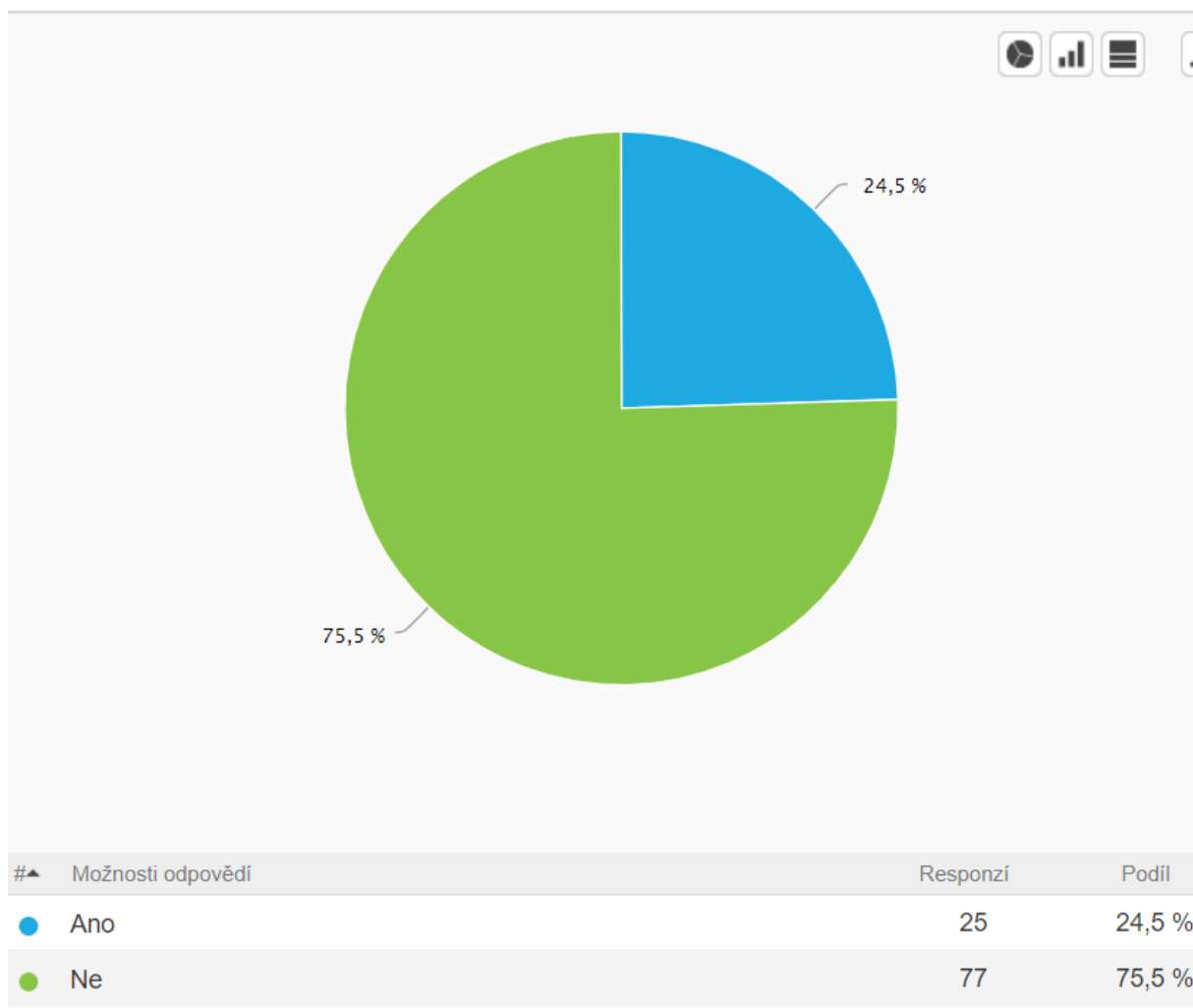

Graf 8: Vyhodnocení otázky č. 11 – Myslíte si, že mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro cestovní ruch?

Zdroj: vlastní šetření

52 dotazovaných uvedlo, že si myslí, že mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro cestovní ruch a 50 dotazovaných uvedlo, že nikoliv. Tato otázka měla zjistit, jak respondenti vnímají židovské památky v rámci cestovního ruchu. Jestli si myslí, že jsou pro cestovní ruch významné nebo naopak je nevnímají jako dostatečně atraktivní pro cestovní ruch.

Byla některá židovská památka důvodem vaší cesty do Pardubického kraje?

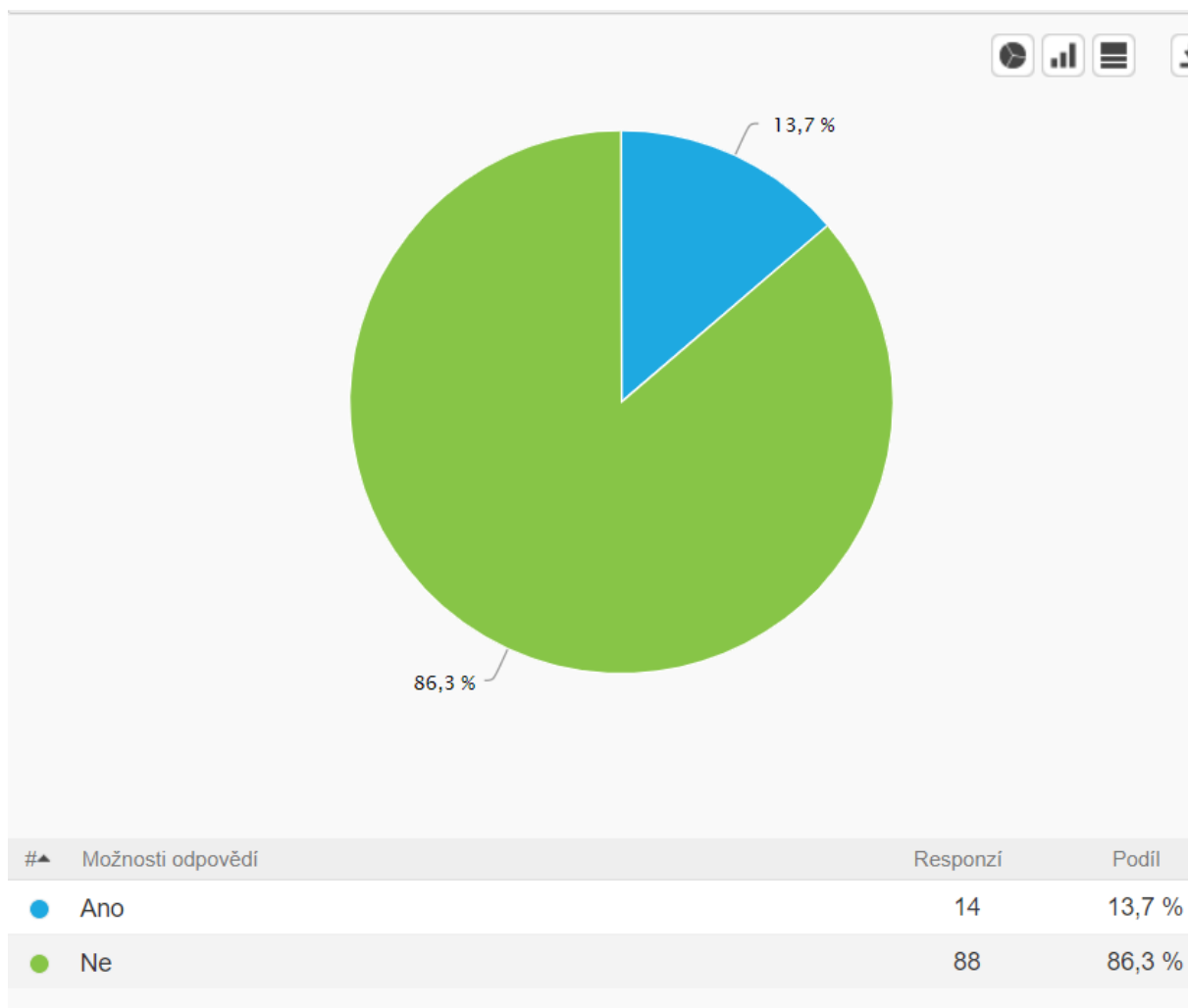

Graf 9: Vyhodnocení otázky č. 12 – Byla některá židovská památka důvodem vaší cesty do Pardubického kraje?

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka se zabývala počtem respondentů, kteří zvolili, že některá židovská památka byla důvodem jejich návštěvy či cesty do Pardubického kraje. Tuto variantu zvolilo 24,5 % dotazovaných tedy 25 respondentů. Většina, tedy 75,5 % dotazovaných uvedla, že židovská památka nebyla důvodem jejich cesty do Pardubického kraje.

Bylo vybíráno vstupné při návštěvě židovské památky?

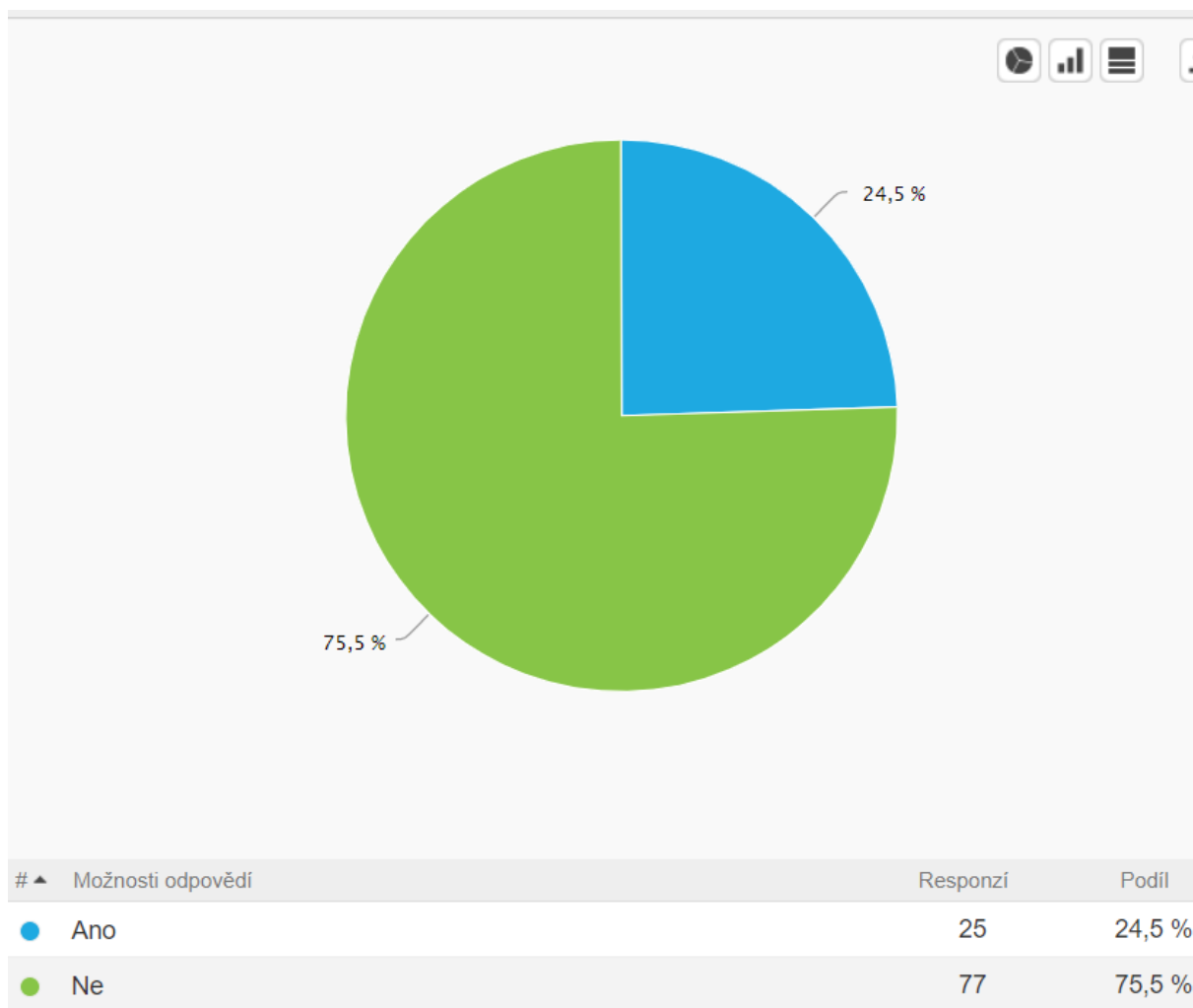

Graf 10: Vyhodnocení otázky č. 13 – Bylo vybíráno vstupné při návštěvě židovské památky?
Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka zjišťovala, zda se při návštěvě židovské památky vybíralo vstupné. Ve většině případech se vstupné při návštěvě památky nevybíralo. Tuto možnost zvolilo 88 respondentů. Pouze 14 respondentů uvedlo, že při prohlídce židovské památky museli zaplatit vstupné.

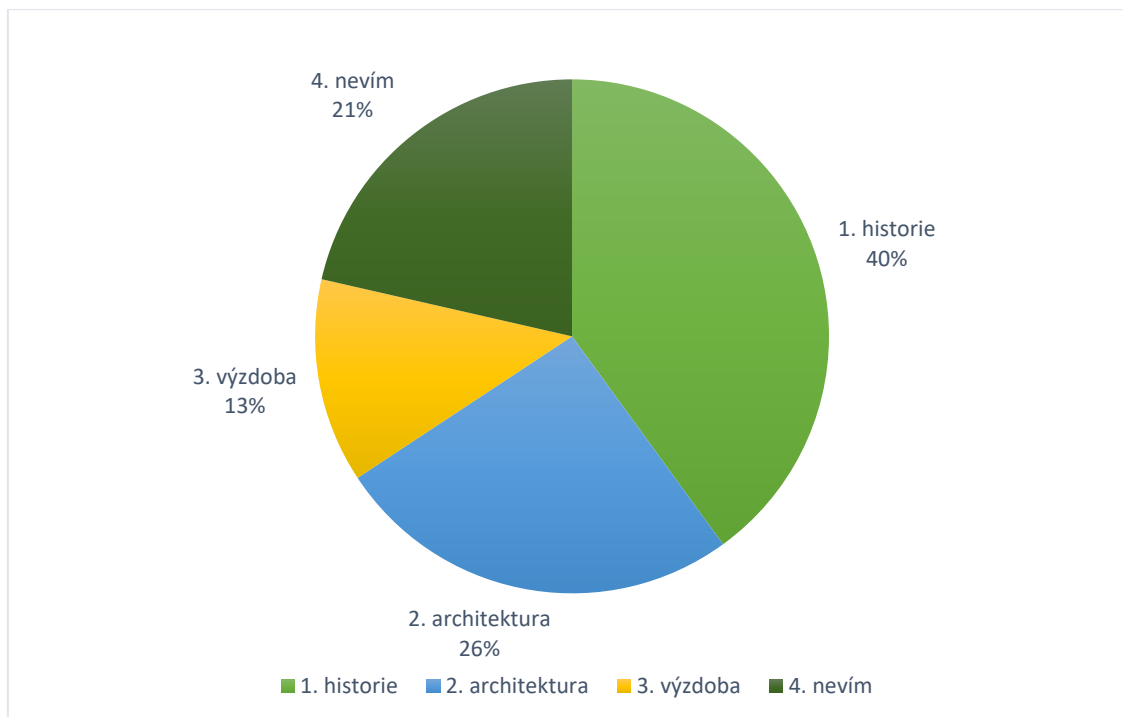
Myslíte si, že jsou židovské památky dostatečně propagovány v Pardubickém kraji?

Graf 11: Vyhodnocení otázky č. 14 – Myslíte si, že jsou židovské památky dostatečně propagovány v Pardubickém kraji?
Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka měla zjistit, zda jsou podle mínění respondentů židovské památky dostatečně propagovány v Pardubickém kraji. 77 dotazovaných uvedlo, že si nemyslí, že jsou židovské památky dostatečně propagovány a 25 dotazovaných uvedlo naopak, že židovské památky jsou dostatečně propagovány na území kraje. Převažuje tedy názor, že židovské památky nejsou dobře či dostatečně propagovány.

Co se Vám líbí na židovských památkách?

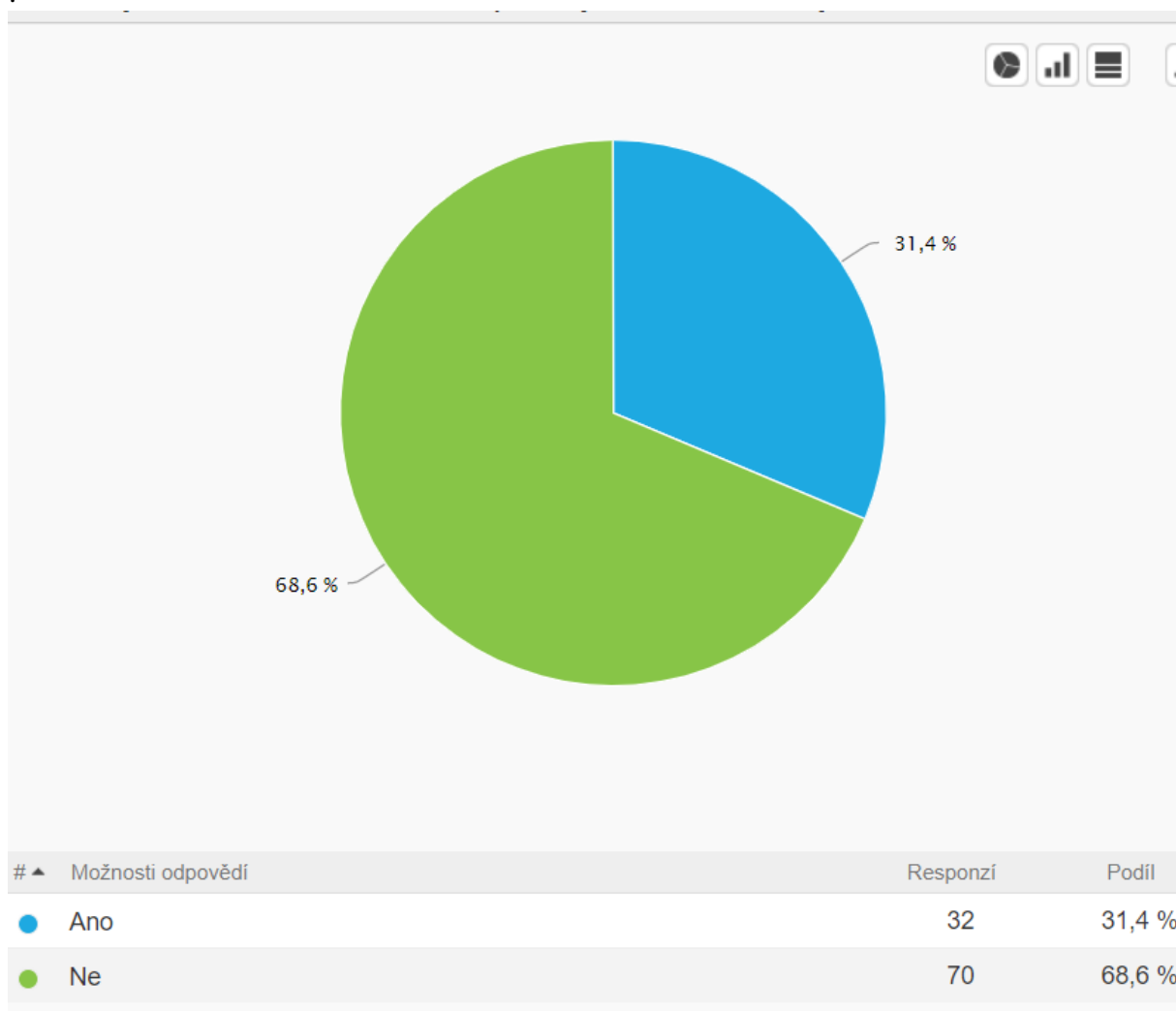

Graf 12: Vyhodnocení otázky č. 15 – Co se Vám líbí na židovských památkách?

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka byla otevřená a měla za úkol zjistit, co se dotazovaným líbí na židovských památkách. Co je na nich zaujalo a čím jsou pro ně poutavé. V tabulce jsou uvedeny všechny odpovědi respondentů, kdy nejčastěji jako odpověď volili dotazovaní, že se jim líbí historie židovských památek, celkem 40 %. Druhou nejčastější odpovědí byla architektura židovských památek. Několik dotazovaných uvedlo i výzdobu či kulturu. Zhruba 15 dotazovaných uvedlo, že nevědí, co se jim líbí na židovských památkách a několik dotazovaných uvedlo, že se jim na nich nelíbí nic. Z nejčastějších odpovědí byl následně vytvořen graf.

Plánujete návštěvu některé židovské památky v Pardubickém kraji?

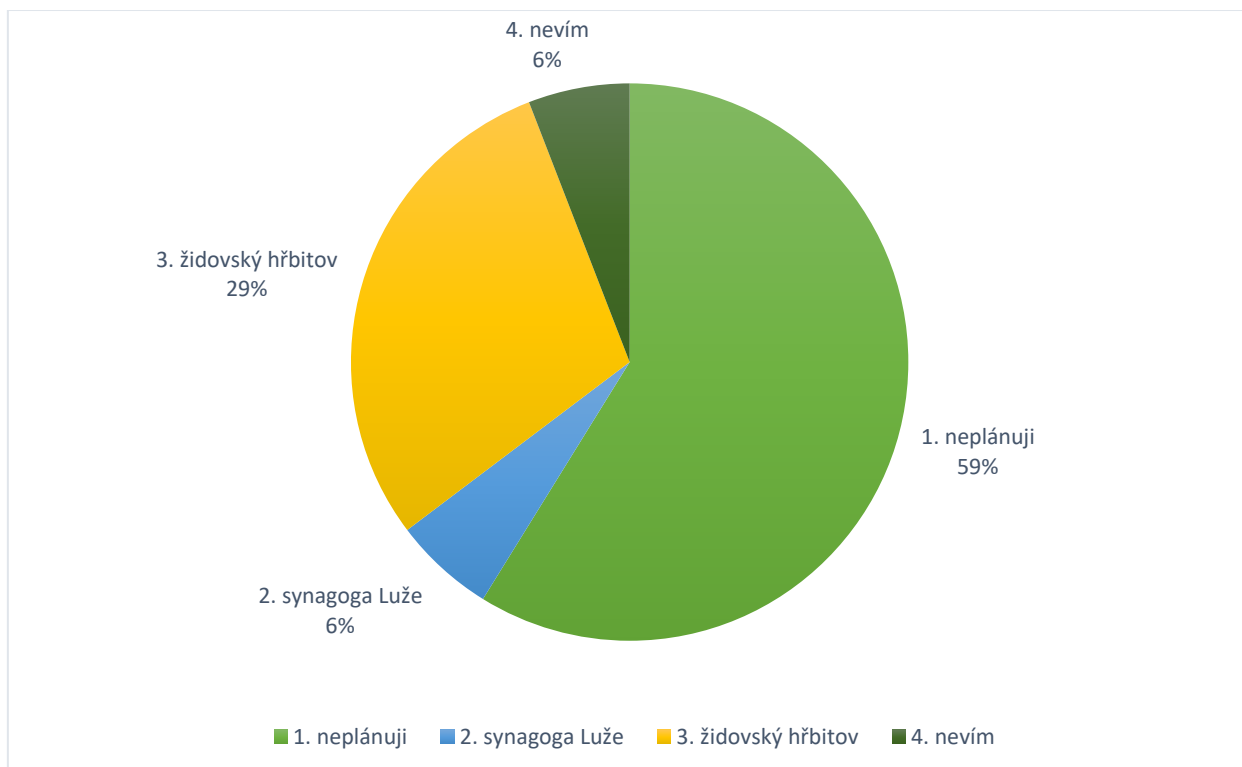

Graf 13: Vyhodnocení otázky č. 16 – Plánujete návštěvu některé židovské památky v Pardubickém kraji?

Zdroj: vlastní šetření

Tato otázka zjišťovala, zda mají respondenti v plánu navštívit některou z židovských památek na území Pardubického kraje. 70 respondentů uvedlo, že momentálně neplánují navštívit židovskou památku v Pardubickém kraji. 32 respondentů naopak uvedlo, že mají v plánu navštívit některou z židovských památek v Pardubickém kraji.

Pokud ano, které?

Graf 14: Vyhodnocení otázky č. 17 – Pokud ano, které?

Zdroj: vlastní šetření

Poslední otázka zjišťovala, jakou plánují respondenti navštívit židovskou památku v Pardubickém kraji. Z grafu vyplývá, že nejčastěji zadali respondenti, že neplánují navštívit některou z židovských památek v Pardubickém kraji. Tuto variantu uvedlo 59 % respondentů. Ti, co plánují, nejčastěji uvedli obecně židovský hřbitov, celkem 29 % respondentů. Dále 6 % uvedlo návštěvu synagogy v Luži jako svůj plán návštěvy.

7 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Dotazník zaměřený na židovské památky v Pardubickém kraji a jejich využití pro rozvoj cestovního ruchu vyplnilo celkem 102 respondentů. Celý dotazník byl anonymní. Dotazníkové šetření mělo nastínit, jak obyvatelé Pardubického kraje, pro které byl primárně dotazník určen, vnímají židovské památky, zda k nim mají nějaký vztah a co si o nich myslí. Z dotazníku vyplynulo, že většina dotazovaných někdy v životě navštívila některou židovskou památku. Nejčastěji se jedná o židovské hřbitovy a synagogy. Několik dotazovaných uvedlo například i Židovské ghetto v Terezíně. Z otázky, zda je židovské památky zajímaví vyplynulo, že zhruba polovina respondentů má o židovské památky zájem a druhá nikoliv.

Většina dotazovaných si také myslí, že nejsou židovské památky v Pardubickém kraji dostatečně propagovány. Na otázku, zda si myslí, že mají židovské památky v Pardubickém kraji dostatečný potenciál pro cestovní ruch, zadala polovina respondentů, že ano a druhá polovina, že ne. Je to tedy půl na půl. Respondenty tohoto dotazníkového šetření nejvíce na židovských památkách zajímá historie, architektura a židovská kultura.

Na otázku, zda plánují navštívit některou z židovských památek v Pardubickém kraji, uvedlo více respondentů, že neplánují. To může být způsobeno právě nedostatečnou propagací židovských památek v kraji. Zároveň většina respondentů uvedla, že při návštěvě židovské památky nebylo vybíráno vstupné. Některé židovské památky jsou i uzavřeny a prohlídka musí být sjednána s předstihem, což může mít také za následek menší zájem o židovské památky.

V Pardubickém kraji nejvíce respondentů uvedlo, že navštívili některou synagogu. Na otázku, zda mají nyní v plánu navštívit nějakou z židovských památek v Pardubickém kraji, uvedli respondenti, kteří to v plánu mají, nejčastěji židovský hřbitov. Často zmiňovali konkrétně pardubický židovský hřbitov nebo ten v Heřmanově Městci. Několik dotazovaných pak zmínilo synagogu v Luži jako plán návštěvy židovské památky.

8 Řízené rozhovory

Pro doplnění informací byla zvolena kvalitativní forma šetření v podobě řízených rozhovorů. Osloveno bylo šest respondentů, ale reagovali pouze tři. Všichni tři dotazovaní dostali čtyři otázky, které se týkají návštěvnosti a propagace židovských památek v Pardubickém kraji, jejich využití v rámci cestovního ruchu a destinačního managementu.

Charakteristika respondentů

- 1) Žena 70 let, průvodkyně židovských památek
- 2) Žena 75 let, průvodkyně židovských památek, pořádá přednášky
- 3) Žena 50 let, vedoucí informačního centra v Heřmanově Městci

Otázky kladené respondentům

- 1) Jaká je návštěvnost židovských památek v Pardubickém kraji? Navštívili židovské památky v posledním roce nějakí zahraniční turisté?
- 2) Jak se propagují židovské památky v Pardubickém kraji? Existují nějaké brožury, letáky?
- 3) Považujete židovské památky v Pardubickém kraji za přínosné pro cestovní ruch? Mají podle Vás potenciál pro přilákání turistů?
- 4) Jak se pracuje s židovskými památkami v rámci destinačního managementu?

První respondentka

- 1) Paní průvodkyně uvedla, že ze zahraničí letos navštívil židovský hřbitov v Heřmanově Městci potomek rodiny Beerových, který v současné době žije v Argentině.
- 2) Židovské památky se propagují formou knih, letáků i brožur. Například v Heřmanově Městci jsou k dispozici propagační letáky – Památky promlouvají nebo Poznejte židovské památky Heřmanova Městce.

- 3) Na třetí otázku odpověděla dotazovaná, že se nemyslí, že jsou židovské památky v Pardubickém kraji přínosné pro cestovní ruch a nemají podle ní potenciál pro přilákání nových turistů.
- 4) Poslední otázka zjišťovala, jak se pracuje s židovskými památkami v rámci destinačního managementu. Dotazovaná uvedla, že v Heřmanově Městci je majetkem židovské obce pouze židovský hřbitov. Synagoga a židovská škola spadá pod organizaci Spokul a město Heřmanův Městec, které ji financuje.

Druhá respondentka

- 1) Druhá paní průvodkyně uvedla, že ročně navštíví židovské památky v Heřmanově Městci kolem 2000 turistů. Zahraničních turistů je méně, ale přijíždějí z celého světa. Na jaře 2019 se v Heřmanově Městci zastavil kvůli židovským památkám Izraelský velvyslanec Daniel Meron.
- 2) Za Pardubický region vyšla letos brožura a v Heřmanově Městci se pořádala fotografická výstava Hřbitovy v Pardubickém kraji. Tvůrcem výstavy je fotograf z Pardubic. Dotazovaná dále uvedla, že zde chybí propagace v podobě letáček zdarma.
- 3) Židovské památky v Pardubickém kraji jsou podle dotazované přínosné. K propagaci pomohl Krajský úřad Pardubického kraje s poutači u silnic. V době, kdy se zvedá antisemitismus je nutné poukazovat na historii Židů.
- 4) Co se týká destinačního managementu uvedla, že chybí finance na podporu židovských památek a konkrétně židovský hřbitov v Heřmanově Městci je majetkem obce Pražské, a ta jich má pod sebou kolem 300, tudíž neví, kam směřovat finance dříve.

Třetí respondentka

- 1) Poslední dotazovaná uvedla, že na heřmanoměstecký hřbitov, který patří mezi největší a nejstarší židovské hřbitovy v Čechách, jezdí zahraniční návštěvy nejčastěji z Velké Británie, Španělska, Německa, Izraele, ale i z Austrálie. Během roku 2019 poctili svou návštěvou židovský hřbitov i 3 zahraniční rabíni. Dále uvedla, že ona

sama na židovském hřbitově provádí a za rok 2019 zatím navštívilo židovský hřbitov v Heřmanově Městci 370 osob.

- 2) K propagaci se využívá brožura, kterou si lze zakoupit v informačním centru a Pardubický kraj vydal knihu s názvem Stopy židů v Pardubickém kraji a dále je v informačním centru k dispozici k prodeji kniha Židovské hřbitovy a pohřbívání, ve které autor mapuje a tvoří databázi všech židovských hřbitovů v Čechách.
- 3) Třetí respondentka považuje židovské památky v Pardubickém kraji za přínosné pro cestovní ruch. Zmiňuje, že Židé po 2. světové válce odešli na jiné kontinenty a stále se vrací, na židovské hřbitovy v České republice, uctít památku svých předků. V Heřmanově Městci jsou přístupnými židovskými památkami synagoga a židovský hřbitov, takže město láká návštěvníky na tyto dvě.
- 4) Poslední otázka, která se týká destinačního managementu je zodpovězena podobně jako od předešlých respondentek. Dotazovaná uvedla, že chybí prostředky a většina židovských hřbitovů a synagog je majetkem židovských obcí, a tak do nich Pardubický kraj příliš neinvestuje.

8.1 Shrnutí řízených rozhovorů

Z řízených rozhovorů vyplývá, že židovské památky v Pardubickém kraji jsou navštěvované českými i zahraničními turisty. Ze zahraničí navštěvují židovské památky v Pardubickém kraji turisté z Velké Británie, Španělska, Německa, Izraele, ale i z Austrálie a Argentiny. Propagace má své mezery, jak se shodly respondentky. Chybí letáky zdarma, které by lákaly na židovské památky. K dispozici jsou propagační materiály typu brožur a knih, které jsou však k dispozici za poplatek v informačních centrech. Dále se respondentky shodly, že v rámci destinačního managementu chybí finanční prostředky pro židovské památky k jejich další realizaci jako atraktivitu cestovního ruchu.

8.2 Propagační leták a mapa židovských památek v Pardubickém kraji

Propagační leták byl vytvořen na základě vyšších zjištění z dotazníků, řízených rozhovorů, získaných poznatků a prostudované literatury během psaní práce. Ze kterých, vyšla potřeba větší propagace židovských památek v Pardubickém kraji. Propagační leták, by mohl

případně sloužit v informačních centrech jako forma propagace zdarma, která v Pardubickém kraji chybí. Použity jsou fotografie z terénního průzkumu židovských památek v Pardubickém kraji. Leták propaguje a zachycuje synagogu v Heřmanově Městci a židovské hřbitovy v Heřmanově Městci a v Chrudimi.

Mapa židovských památek v Pardubickém kraji byla vytvořena jako další propagace židovských památek a měla by sloužit pro případné návštěvníky, kteří budou mít tak přehled, kde mohou židovské památky v Pardubickém kraji nalézt. Mapa by mohla být k dispozici opět v informačních centrech.

Mapa i propagační leták židovských památek byly vytvořeny v grafickém programu za pomoci internetové mapy pardubického kraje, odborné literatury, vlastních fotografií, které byly pořízeny během terénního průzkumu a textu vlastní bakalářské práce. Propagační leták i mapa židovských památek jsou umístěny v příloze práce.

9 Závěry práce a doporučení

Tématem této práce byly židovské památky v Pardubickém kraji a jejich využití pro rozvoj cestovního ruchu. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaký mají židovské památky význam pro cestovní ruch, jestli mají potenciál pro získání nových návštěvníků a jaká je jejich propagace.

V práci se dále zjišťovalo, které židovské památky v Pardubickém kraji jsou nejznámější a jak se s nimi pracuje v rámci destinačního managementu. Byly zvoleny dva druhy šetření. Dotazníkové, zaměřené převážně na potenciální návštěvníky židovských památek a řízené rozhovory pro získání přesnějších dat od odborníků, kteří se zabývají židovskými památkami.

Cíle práce byly naplněny za pomoci výzkumných otázek. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina dotazovaných někdy v životě navštívila některou židovskou památku. Většina dotazovaných uvedla, že židovské památky nejsou dostatečně propagovány. K propagaci se vyjádřili i respondenti z řízených rozhovorů. Řízené rozhovory měly za úkol získat přesnější data od odborníků. Propagace židovských památek v Pardubickém kraji má mezery. Chybí například propagační letáky, které by byly zdarma. Jako propagace nyní slouží knihy s židovskou tematikou, které se dají zakoupit v informačních centrech a brožury, které jsou také zpoplatněné, proto byl vytvořen, jako jeden z cílů práce, propagační leták, který by mohl sloužit jako propagace zdarma. Poměrně dost navštěvovaný je židovský hřbitov v Heřmanově Městci, na který jezdí i zahraniční turisté. Společně se synagogou se tedy jedná o nejnavštěvovanější židovskou památku v Pardubickém kraji. Židovské památky v Heřmanově Městci jsou celkem dobře přístupné veřejnosti. Synagoga má danou otevírací dobu a hřbitov je možné si prohlédnout po domluvě v informačním centru. Chrudimský židovský hřbitov nebývá často otevřen a Pardubický je také obvykle zavřený, tudíž je potřeba si prohlídku domluvit dopředu. To je jeden z důvodů, proč nejsou židovské památky tolik navštěvované. Jednodušší pro návštěvníky by byla jasně daná otevírací doba a možnost prohlídky s průvodcem. Oblíbená mezi dotazovanými je ještě synagoga v Luži, kterou dotazovaní označili jako svou příští návštěvu židovské památky.

Z dotazníkového šetření i z řízených rozhovorů vyplynulo, že židovské památky mají potenciál pro cestovní ruch. Pokud jde o destinační management, chybí prostředky. Je potřeba zlepšit propagaci a nabídnout například komentované prohlídky židovských hřbitovů. Židovské památky jsou z pohledu historie, architektury a druhé světové války

zajímavé pro veřejnost. Bylo by tedy vhodné nabídnout návštěvníkům zajímavé prohlídky s průvodcem. Propagaci židovských památek by měla mít na starost informační centra Pardubického kraje, kde by mohly být k dispozici propagační letáky zdarma. Zároveň by mohla informační centra či různé spolky starající se o památky, nabídnout například základním školám přednášky o židovských památkách a jejich historii nebo komentované prohlídky, aby se zvýšil zájem a povědomí o židovských památkách již na školách.

10 Literatura a zdroje

1. BÍNA, Jan. Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. Urbanismus a místní rozvoj [online]. 2002, 5(1), 2 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/jaro2007/KRGCR/um/Hodnocen_potenci_lu_CR_v_ob_c_ch_R_b_na.pdf
2. BOČKOVÁ, Eva. Heřmanův Městec 1325 – 2005. Heřmanův Městec: 2005.
3. České dědictví UNESCO. Litomyšl – Představení. [online]. Litomyšl: České dědictví UNESCO, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <http://www.unesco-czech.cz/litomysl/predstaveni/>
4. České dědictví UNESCO. UNESCO památky nehmotné. [online]. Litomyšl: České dědictví UNESCO, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <http://www.unesco-czech.cz/unesco-pamatky-nehmotne/>
5. České dědictví UNESCO. UNESCO památky. [online]. Litomyšl: České dědictví UNESCO, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <http://www.unesco-czech.cz/unesco-pamatky/>
6. DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. Velká turistická encyklopedie. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-1941-7.
7. FIEDLER, Jiří. Židovské památky v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 1992.
8. HEŘMAN, Jan. Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě. Brno: Rada židovských náboženských obcí, 1980.
9. HORÁČEK, Martin. Úvod do památkové péče. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN isbn978-80-244-4621-9.

10. In: Destinační společnost: Východní Čechy. Návštěvnost turistických cílů v Pardubickém kraji. [online]. Praha: CzechTourism, 2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <http://www.vychodni-cechy.org/cs/aktuality/92-statistiky/383-navstevnost-turisticky-ch-cilu-v-pardubickem-kraji>
11. KABELÁČ, J. Židé a židovské památky v Heřmanově Městci. 2. vyd. Heřmanův Městec : Společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci, 1992. 12 s. ISBN neuvedeno.
12. Kudy z nudy: CzechTourism. Heřmanův Městec. [online]. Praha: CzechTourism, c2019 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/kam-pojedete/vychodni-cechy/chrudimsko-hlinecko/hermanuv-mestec>
13. Kudy z nudy: CzechTourism. Synagoga Luže. [online]. Praha: CzechTourism, c2019 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/synagoga-luze>
14. Kudy z nudy: CzechTourism. Židovské památky. [online]. Praha: CzechTourism, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/co- chcete-delat/pamatky/zidovske-pamatky>
15. LINDEROVÁ, Ivica. Cestovní ruch: základy a právní úprava. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2013. ISBN isbn978-80-87035-82-5.
16. Národní hřebčín Kladruby nad Labem. Národní hřebčín Kladruby nad Labem [online]. Kladruby nad Labem: Národní hřebčín Kladruby nad Labem, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.nhkladruby.cz/o-nas>
17. Památník Terezín. Koncentrační tábor pro Židy, tzv. ghetto Terezín. [online]. Terezín: Památník Terezín, c2017 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/koncentracni-tabor-pro-zidy-tzv-ghetto-terezin>

18. Pardubický kraj. Nejvýznamnější kulturní památky Pardubického kraje. [online]. Pardubice: Krajský úřad, c2018 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/nejvyznamnejsi-kulturni-pamatky>
19. PÁSKOVÁ, Martina a Josef ZELENKA. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002.
20. PATOČKA, Jiří a Eva HEŘMANOVÁ. Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-347-8.
21. Praha. Židovské město. [online]. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, c2019 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/co_delat_v_praze/pamatky/zidovske_mesto/index.html
22. Předpoklady cestovního ruchu v ČR [online]. Poděbrady: Kupr, 2013 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: https://www.hsvos.cz/moment/ZCR_Zemepis_CR/03_Predpoklady_cestovniho_ruchu_v_CR.pdf
23. RIS. Mapy: Pardubický kraj. [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, c2019 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/pardubicky-kraj/verejna-sprava/spravni-cleneni/uzemni-cleneni-mapy/>
24. RIS. Pardubický kraj. [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, c2019 [cit. 2019-10-13]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/pardubicky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/>
25. ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC. Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech = Jewish monuments in Bohemia : history and monuments of the Jewish settlement in Bohemia. Brno: ERA group, 2004. ISBN 80-86517-64-0.

26. RŮŽIČKOVÁ, Renáta a Alžběta LANGOVÁ. Stopy Židů v Pardubickém kraji: Traces of the Jews in the Pardubice Region = Ekvot ha-jehudim be-machoz Pardubice. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2006. ISBN 80-86967-04-2.
27. Spokul HM. Synagoga. [online]. Heřmanův Městec: Spokul, c2019 [cit. 2019-11-13]. Dostupné z: <https://www.spokul.cz/zidovske-pamatky/synagoga/>
28. ŠTĚPÁN, Luděk, Renáta RŮŽIČKOVÁ a Ivo ŠULC. Chrudimsko: ztracené i zachráněné poklady. Chrudim: Státní okresní archiv v Chrudimi, 2003. Archa, 9. ISBN 80-902257-8-0.
29. Třebíč. Třebíč – město památek UNESCO. [online]. Třebíč: vismo, c2019 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.trebic.cz/trebic-mesto-pamatek-unesco/ms-30090/p1=30090>
30. Turnov. Den židovských památek v ČR. [online]. Turnov: Public4u, c2000-2019, 5. 8. 2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.turnov.cz/cs/zpravy/kultura/den-zidovskych-pamatek-v-cr.html>
31. VYSTOUPIL, Jiří a Halina KOTÍKOVÁ. Městský cestovní ruch: aktuální témata cestovního ruchu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5255-5.
32. Židovská obec v Praze. Židovské památky v ČR. [online]. Praha: Židovská obec v Praze, c2019 [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: https://www.kehilaprag.cz/cs/informace-pro-turisty/zidovske-pamatky-v-cr_160

11 Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Propagační leták

Příloha č. 3: Mapa židovských památek v Pardubickém kraji

Příloha č. 4: Podklad pro zadání bakalářské práce

Příloha č. 1

Dotazník

Židovské památky v Pardubickém kraji a jejich využití pro rozvoj cestovního ruchu

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplněním následujícího dotazníku k mé bakalářské práci.

Děkuji.

1) Vaše pohlaví?

- žena
- Muž

2) Váš věk?

- Méně než 15
- 15-25
- 25-35
- 35-45
- Nad 45

3) Odkud jste?

- Pardubický kraj
- Královéhradecký kraj
- Jiný

4) Vaše dosažené vzdělání?

- Základní
- Středoškolské s výučním listem
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

5) Zajímají Vás židovské památky?

- Ano
- Ne

6) Navštívil/a jste nějakou židovskou památku v ČR?

- Ano
- Ne

7) Jaký typ židovské památky jste navštívil/a?

- Židovský hřbitov
- Synagoga
- Židovský památník v Terezíně
- Židovské muzeum v Praze
- Mikve
- Žádnou

8) Byl někdy Pardubický kraj vaším turistickým cílem?

- Ano
- Ne

9) Navštívil/a jste některou z židovských památek v Pardubickém kraji?

- Ano
- Ne

10) Jaký typ židovské památky v pardubickém kraji jste navštívil/a?

- Synagoga

- Židovský hřbitov
- Žádnou

11) Myslíte si, že mají židovské památky dostatečný potenciál pro cestovní ruch?

- Ano
- Ne

12) Byla některá židovská památka důvodem Vaší cesty do Pardubického kraje?

- Ano
- Ne

13) Bylo vybíráno vstupné při návštěvě židovské památky?

- Ano
- Ne

14) Myslíte si, že jsou židovské památky v Pardubickém kraji dostatečně propagovány?

- Ano
- Ne

15) Co se Vám líbí na židovských památkách?

- Napište odpověď

16) Plánujete návštěvu některé židovské památky v Pardubickém kraji?

- Ano
- Ne

17) Pokud ano, které?

- Napište odpověď

Propagační leták

Židovské památky v Pardubickém kraji

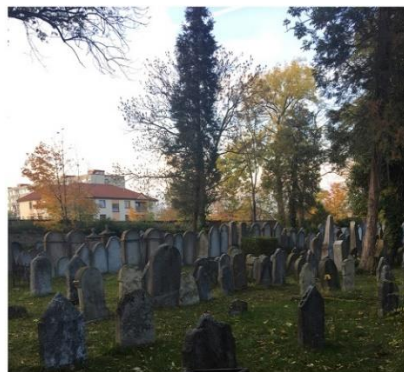
Synagoga v Heřmanově Městci

První zmínky sahají do roku 1660. K přestavbě došlo v roce 1870 podle stavitele Schomoranze staršího, který synagogu přestavěl do dnešní novorománské podoby. Užívána byla až do roku 1940, poté byla zdejší židovská náboženská obec zrušena a po válce již nebyla obnovena. Synagoga sloužila k různým účelům a roku 1986 ji koupilo město. Koncem 90. let proběhla rozsáhlá rekonstrukce a nyní slouží synagoga kulturním účelům. Interiér synagogy si lze prohlédnout v otevírací době.

Otevírací doba: St 14:00 - 17:00
So a Ne 10:00 - 12:00 a 14:00 - 17:00

Židovský hřbitov Heřmanův Městec

Je nejstarším židovským hřbitovem v Pardubickém regionu a patří k největším a nejstarším v České republice. Nejspíš existoval již ve druhé polovině 15. století a od té doby se užíval až do roku 1940. Na ploše hřbitova se nachází 1077 náhrobních kamenů různého stáří, materiálu i velikosti. Nápisy jsou psány v hebrejštině, češtině, němčině nebo kombinovaně. Nejstarší dochovaný čitelný náhrobek je z roku 1647. Po 2. světové válce hřbitov chátral. Po roce 1989 jej zachránila společnost ochránců židovské kultury v Heřmanově Městci. Návštěvu umožňuje Městský úřad a informační centrum.

Židovský hřbitov Chrudim

Hřbitov založil spolek Izraelitů za účelem pěstování bohoslužby. Mezi věřícími byla v různých částech Čech pořádána sbírka a základní kámen hřbitova byl položen 14.10.1889. Na hřbitově byla zasazena pamětní deska se jmény zakládajících členů. Nejstarší náhrobek pochází z roku 1890 a nejmladší z roku 1940. Hřbitov je rozdělen na sekce a převládají zde již moderní náhrobky. Hřbitov je dnes majetkem Pražské židovské obce na jejíž náklady je od 90. let postupně rekonstruován za finančního přispění města Chrudim. Návštěva je možná po domluvě s vlastníkem či správcem.

Srdečně Vás zveme k návštěvě památek

Mapa židovských památek v Pardubickém kraji

Obr. 14 Mapa židovských památek v Pardubickém kraji
Zdroj: Aneta Švejdová

Podklad pro zadání bakalářské práce

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Akademický rok: 2018/2019

Studijní program: Ekonomika a management
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Management cestovního ruchu - anglický jazyk
(mer-k-a)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Švejdová Aneta	Barákova 431, Heřmanův Městec	I1600131

TÉMA ČESKY:

Židovské památky v Pardubickém kraji a jejich využití pro rozvoj cestovního ruchu

TÉMA ANGLICKY:

Jewish monuments in Pardubice region and its utilization for development of tourism

VEDOUcí PRÁCE:

RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D. - KRCR

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Podle podmínek pro vypracování závěrečných prací na KRCR FIM.
Rešerše tištěných a internetových zdrojů, konzultace s příslušnými subjekty.
Cílem práce je získání informací o návštěvnosti židovských památek v Pardubickém kraji a jejich využití v rámci cestovního ruchu. V teoretické části budou popsány židovské památky v Pardubickém kraji včetně historie židovského osídlení. Praktická část bude zahrnovat řízené rozhovory a jejich analýzu. Rozhovory budou zaměřeny zejména na zjištění návštěvnosti těchto památek a celkové obliby mezi turisty. Dále na význam a přínos židovských památek v Pardubickém kraji pro cestovní ruch na daném území. Výsledkem této práce by mělo být vyhodnocení návštěvnosti a přínosu těchto památek pro rozvoj cestovního ruchu. Závěrem bude shrnutí získaných informací a návrhy na případné zlepšení.

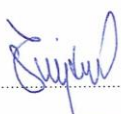
Osnova práce

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Historie osídlení Židů v Čechách
4. Židovské památky v Pardubickém kraji
5. Řízené rozhovory
6. Shrnutí výsledků
7. Závěry a doporučení
8. Seznam zdrojů
9. Přílohy

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

dle rešerše literatury

- [1] RŮŽIČKOVÁ, Renáta a Alžběta LANGOVÁ. Stopy Židů v Pardubickém kraji: Traces of the Jews in the Pardubice Region = Ekvot ha-jehudim be-machoz Pardubice. Pardubice: Regionální rozvojová agentura Pardubického kraje, 2006. ISBN 80-86967-04-2.
- [2] BOČKOVÁ, Eva a Václav JANATA. Heřmanův Městec: 1325-2005 : 680 let od nejstarší písemné zprávy o Heřmanově Městci. Heřmanův Městec: Město Heřmanův Městec, 2005. ISBN 80-239-6318-X.
- [3] ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC. Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech = Jewish monuments in Bohemia : history and monuments of the Jewish settlement in Bohemia. Brno: ERA group, 2004. ISBN 80-86517-64-0.
- [4] FIEDLER, Jirí. Židovské památky v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 1992. ISBN 8090089518.

Podpis studenta: .....

Datum: 26.4.2019

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: 26.4.2019